

genija

1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869



SOSEDOV
SIN

Josip Jurčič: Sosedov sin

[Založba Genija](#)

Za založbo: Blanka Jarni

Oprema: [Dubravko Gecan](#)

Ljubljana, 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-93-32(0.034.2)

JURČIČ, Josip, 1844-1881

Sosedov sin [Elektronski vir] / Josip Jurčič. - El. knjiga. - Ljubljana : Genija, 2012

ISBN 978-961-280-005-5

260771840

Josip Jurčič

Sosedov sin

Zjutraj ob devetih je stal pred vežo velike, precej lepo zidane kmetske hiše voziček naprežen. Kolesa so bila čedno osnažena in čez sedež je bil zelen koc pregrnjen ter skrbno na vseh straneh pripet, da se nikjer ni videla s slamo napolnjena vreča pod njim. Nepotrpežljivo s prednjim kopitom tla kopajočega rejenega konja rjavca je delavno oblečen hlapec, vajete in bič v roki držeč, prav prijateljski pogovarjal, naj bo miren.

Iz veže stopi mož kakih petdesetih let, srednje, trdne postave. Menda se je ravno zdaj v pražnjo obleko opravi, kajti gledaje, če je konj prav naprežen, si zapenja še goste posrebrene gumbe na brezrokavniku. Kakor bi se hotel domisliti, ali je kaj pozabil, dene roko na čelo in potegne po nagubanem, pa o dobri hrani pričajočem obličju, potiplje v notranji žep svoje precej dolge kamizole iz rjavega sukna, pa ko se preveri, da ima novce pri sebi, potreplje rezgetajočega konja po prsih, vzame hlapcu vajete in bič iz rok ter sede na voziček.

»Ali bo treba iti v semenj, Anton, v semenj?« vpraša mimo gredoč kmetič na vozu sedečega soseda.

»V semenj. – Ti ne pojdeš?«

»Bašti ne morem; imam nekaj stelje napraviti,« odgovori kmetič in gre dalje.

Ta pak se obrne in reče lepi deklici, kakih dvajset let stari, ki je ravno na prag prišla: »Le naglo, če se hočeš z menoj peljati, Franica! Čakal te ne bom.«

»Le poženite,« odgovori dekle, »nisem še opravljena in tudi rajša peš hodim.«

»Kakor hočeš!« pravi oče malo razžaljen, da se hči neče z njim peljati, trene z vajeti in kakor blisk šine konj z lahkim vozičem po gladkem potu proti cesti.

Smrekarjev Anton – tako so namreč sosedge klicali našega moža – je bil najbogatejši svoje občine, in kar je imenitno, pridobil si je bogastvo s svojim trdom in umom. Njegov oče je bil sicer tudi precej imovit kmet v sosednji vasi, ali razdeliti je moral svoje imenje med štiri sinove in Anton, najmlajši med njimi, je dobil samo zemljišče ter hišo, ki je bila pa veliko manjša in slabša od današnje, na istem mestu vnovič zidane. Prve gotove novce, dvesto goldinarjev, je imel Anton v rokah, ko se je oženil, ker to je bil od žene za doto dobil. Začel je kupčevati z žitom in raznimi kmetскими pridelki, ki jih je skupljeval in vozil v mestne zaloge. Doma pak je žena kmetovala z družino. V vsem je imel srečo. Začel je trgovati z vinom na debelo, kupoval ubožnim kmetičem

voli in krave »na pol prireje« in kopica je rasla od leta do leta. Ljudje so ga cenili raznovrstno; nekateri na dvajset, drugi na štirideset tisoč, nekateri na več; nekateri so si pa številjenje lajšali in rekli: toliko ima, da sam ne ve koliko. In poslednji niso popolnoma napak govorili, kajti natanko Smrekarjev Anton res ni mogel svojega imetja sešteti, ker razen nekoliko okornih številk niti pisati ni znal. Za mnogo seveda se ni motil, zakaj imel je čudovito dober spomin; med sto dolžniki je vedel, koliko ima ta ali pa ta obresti na dolgu, kakor bi bilo vsakemu posebej na nosu zapisano.

Novci dajó veljavo. Tudi Anton je bil veljaven mož, kamor je prišel; pa je tudi vedel, da je. Ponosno je sedal med vsako družbo. Dobro mu je delo, če ga je kdo hvalil in blagroval: »Ti si že mož, ti! Kaj maraš, ker imaš vsega zadosti.« Ali pokazal ni nikoli, da mu to dobro dé: modro se je držal in kaj drugega govoriti začental. Le kadar ga je vino omotilo, je črhnil katero sam sebi na pohvalo. Sicer je pa rad zbadal vse tiste, ki se imajo navado bahati.

Občani so ga hoteli izvoliti za župana. Ubrnil se je te časti, rekši, da ne utegne z gosposko poslovati. Dal se je pa voliti za prvega občinskega svétnika.

V krčmi ni rad sam pil. Če je le znane ljudi našel, je prisedel k njim in čakal, kdaj kozarec, ki se okrog vrsti, do njega pride. Družil se je z vsemi, z bogatimi in ubožnimi, a posebno zaupljiv in prijatelj ni bil nikomur. Tudi

za vino navadno ni hotel več dati, nego kar je računa po razdelitvi nanj spadalo. Le kadar je kake nižje uradnike dobil v krčmi, te je napojil, pa samo zato, da jim je laže prav robato zabavljaj in jih vpričo prav neusmiljeno mahal.

Danes je v bližnjem trgu semenj in pelje se tja, da bi nekaterim kmetom, ki so ga prosili, voli kupil v rejo. Ker poslednji tržni dan tudi v mestu ni bil, mora zvedeti, kako je bila kupčija in po čem kaže kupovati.

2

Ko voziček po cesti drči, doide suhega, dolgega moža v zanošeni letni obleki in s kosmato kučmo na glavi. Smrekarjev Anton podrži konja in pravi:

»Če imaš kaj težke peté, pa k meni sedi, Brašnar!«

Brašnar se nasmehne, skoči na voz, posadi se dobro na mehki sedež poleg Antona ter pokrije z desnim levi čevelj, da se ne bi videla luknja, ki jo je palec preril. In Anton požene.

Brašnar je bil Smrekarjev sosed. Nekdaj je bila Brašnarjeva hiša najtrdnjša vse vasi. Zdaj pak je bila najbolj zadolžena, poslopje opuščeno, njive negojne in slabo obdelane. S pijančevanjem in neštevilnimi pravdami je Brašnar zapravil skoro vse, kar je bil po očetu dobil. Ker je v svoji mladosti nekaj let v mestno šolo hodil in se nemško govoriti in pisati naučil, ga je obšla prevzetna misel, da ima izvrstno umno glavo. Dobil je prvo pravdo, ki jo je z nekim sorodnikom imel. Pripisoval je to samo svoji bistroglovosti. Da bi se še bolj podkoval, prebere zakonoznanske knjige, kar jih dobi v roke. S pravo

strastjo se začne tožariti. Kdor je imel kako pravdo, je prišel k njemu; on se je vsega lotil, bodi si krivično ali pravično. Vsako tožbo je gnal do poslednje stopnje, in če jo je izgubil, jo je začel za nekaj časa malo zasuknjeno in predrugačeno še enkrat od spodaj. Kmetstvo je zane-marjal, novce je rabil in zabredel je v dolgove. Njegov dom bi bil imel pred dvema letoma prodan biti; rešil ga je samo s tem, da ga je edinemu sinu prepisati dal in da je odstopil od svojega slabega gospodarstva.

Zdaj je bil pravdar in mešetar obenem. Vsak, kdor se je tožil, se je prišel k Brašnarju posvetovat. Plačila sicer za take svete Brašnar ni dobival, a pil je. Ker je bila potreba vinske pijače močnejša od vesti, je pomagal na tihem obema nasprotnikoma v pravdi, če sta mu oba obilo vina kupovala. A pravdati se človek ne more vsak dan, želja po pijači pak se zmerom vrača. Zatorej je bil Brašnar tudi mešetar; na vsakem semnju je za voli in krave kup delal; kjer se je kaj kupčevalo, tam je kričal Brašnar. Tako je malo dni minilo, da bi ne bil pijan zas-pal; četudi je bil ubožen.

Kar se Brašnarjevega znanja dostaja, pritegnemo si-cer, da je bilo mnogo tiste modrosti, ki si jo je sam pris-vajal, samo v njegovem domišljjevanju. Res je pa, da si je po dolgi izkušnji tako izurjenost v sodnih in pravnih rečeh pridobil, da bi bil mnogega mladega doktorja v zadrego spravil. Tudi od nature je bil obilo obdarovan: imel je močan, sicer oster glas; vse je hitro razvidel

in govoril je, dokler je kdo hotel, ter znal najtehtnejše dokaze preobračati, da se ga je še okrajni sodnik, ki ni bil posebno bistroglav, jako bal, kadar je imel z njim opraviti.

Večkrat je gosposka posezala po njem ter ga skušala kaznovati zaradi »zakotnega pisarstva«; pa noben kmet ni hotel proti njemu pričati – in sodstvo, četudi ni verjelo, da Brašnar kmetom samo iz prijaznosti dela, ga je moralo zaradi nedokazov na miru pustiti. Ali namesto kvare je žel Brašnar še dobiček iz takih razporov z gosposko. Razširila se je med ljudmi namreč misel, da je Brašnar tako pretkan, da mu še cesarski možje do kože ne pridejo, akotudi bi ga radi v žlici vode utopili, ker jim zaslužek jemlje. Brašnar je bil dovolj pameten to dobro sodbo o sebi še bolj utrditi in na svoj prid obračati.

»Koliko jarmov volov pa danes kupiš?« vpraša Brašnar Antona.

»Kakšnih pet jarmov pravim, da bi jih,« odgovori bogatin Anton ter nasproti vpraša, poredno po strani pogledavši, ubožnega soseda: »Koliko jih misliš pa ti?«

Brašnar ume ta zasmeh, stisne spodnjo ustnico med zobe, pa se takoj nasmehne, rekoč: »Ni hudik! Ti nas lahko v kozji rog uganjaš, če se o bankovcih menimo; ali ako bi te jaz v pravdi imel, pa bi te krivil kakor vrbovo šibino, če imaš tudi polno mošnjo, a jaz prazno!«

»Dobro, da ti nisem nič dolžan. Ti bi se me precej lotil s pečatom?«

»Precej na kotomacijo,« reče Brašnar.

»Ne vem, ali bi me res tako krivil, ali bi se kaj drugače pokazalo,« reče Anton ter pogleda soseda s takim nasmehom, kakor bi hotel reči: »Kaj boš ti, sirota lačna!«

»Ali boš kaj za vino dal, Anton?« vpraša Brašnar.

»Tako menda ne mine, da ga ne bi polič pil,« odgovori Anton, »pa ti ga menda tudi kaj posrčneš, kali?«

»Bi ga, ali novcev ni,« pravi Brašnar.

»To je pa že žaltavo maslo, če tega ni.«

Rekši, udari Anton po konju. Ljudje, ki so po cesti živino gnali ali prazni šli v semenj, so ju pozdravljali vsevprek ali z glavo kimaje ali s kakim vprašanjem, ki je bilo nerazumno zaradi voznega ropota. Oba sta bila vsem znana moža: eden zastopnik novčne, drugi duševne aristokracije kmetske. Žalostno je bilo samo to, da je bil duševni zastopnik, pravdar Brašnar, manj spoštovan in da je ogromna večina »dobrih juter« merila samo na Smrekarjevega Antona.

»Če boš voli kupoval, mene poklič, ni treba drugega mešetarja iskati. Menda vendar sosedu bolj privoščiš kak krajcar zaslužka in kapljo vina nego kateremu od bogve kod!« pravi Brašnar, ko sta se semnju bližala.

»Tega ne, tega,« reče hudobni Smrekar. »Po nemški znaš jezik majati kakor birič in komisar; pravdarski dohtar si, učen kakor cesarski minister, pa bi te jaz za mešetarja jemal? To ni spodobno!«

3

Semenj v kakem slovenskem trgu ali večji vasi je prebivalcem v okrožju imeniten dan ter ima nekaj prazničnega. Veselí se ga kmetič, ki je pred letom mlade voliče kupil, lepo poredil in opasel ter jih upa ta dan za lep dobiček prodajati. Veselé se ga otroci, ker vedó, da jim mati, ki je šla kuhinjske posode in pražnje obleke kupovat, prinese meden štrukelj, rdečo trobentico in še kaj lepega. Veselé se ga naposled tudi odrasli mladeniči in dekličí, ker mogoče se jim je mnogo pogovoriti med seboj, kar se ne da vselej in povsod.

Smrekarjeva Franica je bila tudi napravljena v semenj, in sicer ne zaradi kakega izmed snubačev, katerih je imela obilo, nego ker je mati hotela, da nakupi te in one stvari za hišo.

»Ne pozabi mi šivank!« zakliče precej debela mati Smrekarica in radostno gleda za lepo, nedeljski oblečeno hčerjo, ki stopa doli po vrtu.

»Vem,« odgovori dekle.

»Da veš, očeta poišči in se z njim domov pripelji! Če ga ne boš priganjala, zaostane pri pijancih in bo gotovo ponoči domov hodil. Le priganjaj ga, da kmalu prideta!«

»Bom že.«

Mati gre v vežo nazaj, hči pa krene po stezi, po bližnjem pešpotu proti trgu.

Franica je bila edini otrok Smrekarjevega Antona. Vsi drugi so mu bili v detinskih letih pomrli. Dal jo je bil dve leti v mestno šolo, da se je izučila brati in pisati in kar je sicer dekletu potreba vedeti. Težkih kmetskih del je sicer ni silil delati, vendar je morala znati vse in biti povsod, zakaj oče je dejal: gospodinja ni pridna, če samo gleda, kako drugi delajo, in vedno doma čepi. Ljudje, ki so jo tako večkrat pri kakem delu videli, so rekali: ta menda ne ve, da bo toliko in toliko tisočev imela, da bi lahko sedela v senci.

Kakor vse matere rade svojim hčeram življenje lajšajo in jih hranijo od preobilnega truda, tako tudi Smrekarica ni bila zadovoljna, da bi njena Franica bila tako žanjica kakor druga dekleta, ki nimajo takih roditeljev. Ali Anton, njen mož, je ob takih prilikah, ko je mati kaj pogodrnjala, s peto ob tla udaril in rekel ob kratkem: »Tako čem imeti!« In žena je vedela, da na to ni več nobene pritožbe.

Franici in njenemu značaju pak je bila ta očetova volja važna. Delo in tovarištvo z ubožnejšimi dekličmi in mladeniči sta jo hranila tiste puhle prevzetnosti, ki le

prevečkrat prelestí otroke bogatih roditeljev proti manj imovitim. Enako poslovanje, enaka usoda nas uči, da smo vsi človeški; da so vnanje srečne ali manj srečne razmere samo slučajne ter da se mora človek ceniti sam po sebi.

Govorila je rada z vsakim in o vsaki stvari. Zatorej so jo ljudje radi imeli in celo stare ženice, ki ves svet obgodrnjajo, niso vedele ničesar slabega o njej povedati, razen tega morda, da ji ni noben snubač po volji, akotudi si ima kaj izbirati iz tolike množine, kar se jih je že oglasilo.

Ni samo ogromna imovina, ki jo je imela Franica pričakovati, vlekla snubačev v Smrekarjevo hišo, deklica s črnimi očmi in lepim okroglim obrazom, kakor se ne najde povsod, z nekoliko zajetno, ali pravilno vzrastjo gibčnega života je bila sama na sebi vsakega poštenega ženina vredna.

Ko je tako po poljski stezi šla z belo, na ogléh rdeče vezeno ruto v roki, je šumela njena na pol svilena obleka, prepelica je v detelji prepelela, škrjanec pel visoko nad zelenim žitom, a ona sama je bila zamišljena kdo ve v katero misel. Ni tedaj takoj slišala, da nekdo za njo korači ter da jo je že dvakrat zaklical.

»Zakaj tako hitro?«

Obrne se in, videč, da je mlad znanec, pravi: »Greš tudi v semenj, Štefan? Le naglo stopi, da pojdeva vkup!«

»Že od daleč sem te klical, pa si danes tako ošabna, da nisi hotela počakati.«

»Nisem te slišala, res da ne.«

»Ali smem vštric tebe iti?«

»Saj nisva v jezi, kakor mislim. Prepirala se nisva še nikoli in žalega ti menda jaz nisem storila, ti meni ne. Zakaj bi tedaj vkup ne hodila? Naju vsaj ne bo strah, ker sva dva, in lahko si pomoreva, ko bi prišla sila; ali ne?« pravi deklica.

»Takega strahu, dejal bi, da ni, da bi mi tebe vzel; spogledala bi se poprej!« odgovori mladenič in veselje mu sije z obličja.

Čeden človek je ta Štefan. Zna se mu, da gleda nekaj na obleko. Lepo suknjeno kamižolo nosi, črne irhaste hlače se ga dobro oprijemljejo, svilena ruta je vrhu žametovega brezrokavnika okusno zavezana za vratom in klobuk iz zajčje dlake predrzno sedi vrhu lepega čela; izpod klobuka padajo precej dolgi, kodrasti, črni lasje; pod nosom je malo brk: skratka, ves drugačen je od svojega očeta – Brašnarja.

Po svojem očetu ni Štefan imel nobene druge lastnosti nego telesno velikost. Moč, širjavo čez pleča in lepo zrasle ude mu je dala narava; po materi, ki mu je bila v njegovem štirinajstem letu umrla, pa je nasledoval poštenost, dobro srce in še mnogo dobrih dušnih lastnosti.

Šele dvaindvajset let star, je bil že dve leti samostojen gospodar, odkar je namreč bil njegov zapravljivi oče prisiljen odstopiti mu svoje nepremično imetje. Da to gospodarstvo ni bilo posebna sreča, se lahko umeje. Dobil je opuščeno zemljišče, nobenega repa v hlevu in kup

dolga, od katerega je bilo treba obresti plačevati. Oče je živel od njegovega dela, a sam redko za kako orodje prijel.

Pa četudi se je bilo Štefanu z vsemi temi in drugimi neugodnostmi boriti, je bil že mnogo pripridil in zboljšal v teh dveh letih. S pomočjo svoje tete, Brašnarjeve sestre, in edinega hlapca, ki ga je bil v službo vzel, se je lotil kmetovanja, dobil nekaj živine v hlev in tako mu je dobro od rok šlo, da ni samo obresti plačeval, nego tudi poslopje nekoliko popravil in letos že celo majhen del dolga plačal. Kmetje so ga hvalili in dejali: »Ta je priden in pameten, bog mu bo srečo dal in kmalu bo na trdnih nogah stal, to boste videli.«

Pač je mladeniču včasih težko delo in skrb se mu je še bolj zagrenila s to mislijo, da je očetova lahkomiselnost kriva njegove neugodnosti. Nikdar pa nihče ni slišal, da bi se bil potožil, ter nikoli ni očetu rekel žal besede. Da je z očetom malo govoril, tega je bil več stari Brašnar sam kriv nego sin. Bodisi da je starca vest pekla ali da ni imel Štefana rad, ker je videl, da se ni čisto nič po njem vrgel, ali ker ni nobenega človeka rad imel: kakor se ni za njegovo izrejo brigal, tako se tudi zdaj ni pečal zanj. Minilo je včasih po več dni, da nista besede govorila. Če je oče po štiri dni zdoma bil in peti dan pijan prišel domov, ga sin ni vprašal; kje ste bili, kaj ste delali? In če je oče šel sinu, kar se je redko zgodilo, pomagat orati, je držal plug molče brazdo za brazdo ter ni vprašal: kaj

boš sejal ali sadil? Če sta si imela kaj povedati, povedala sta si ob kratkem, ali pa sta si izvolila kriv pot, namreč teto Marjeto, ki je temu pripovedovala, kaj je oni rekli. Štefan je bil takega očeta vajen ter niti mislil ni, da bi mogel biti drugačen.

S Smrekarjevo Franico je Štefan leto dni vkup v farno šolo hodil, preden so jo bili dali v mesto. Tedaj sta bila prijatelja, kakor so baš sosednji otroci. Ko je deklica iz mesta prišla, se je zdelo Štefanu, da ima že nekaj bolj gosposkega na sebi. Ni si upal z njo govoriti, du, celo ogibal se je je. Šele počasi se ji je zopet približal.

Rad jo je imel, vesel je bil, kadar je mogel z njo govoriti. Pa bila mu je samo kakor prijateljica, več – več si misliti ni mogel. Dovolj mu je bilo in srečen je bil, da mu je na njegov ogovor prijazno odgovorila, kadar sta bila kje med ljudmi, ona, bogata Smrekarjeva hči, pa njemu, ki je bil le Brašnarjev sin.

»Kaj boš kupoval na semnju?« ga vpraša deklica.

»Teti je čevljev treba, usnja bom kupil.«

Pa ni bilo res. Teti ni bilo čevljev nič treba in usnja ni bil namenjen kupovati. Zlagati se je moral, ker resnice ni mogel povedati. Resnica pa je bila, da je šel Štefan, ki se je težko od doma in nujnega dela ločil, samo zato v semenj, ker je vedel, da tudi Smrekarjeva Franica gre, in sicer peš gre ter sama. Kako je to zvedel, to bog zna.

»Drugega kupička nimaš?« vpraša Franica.

»Nič drugega. – Pač! Prstan bi hotel tudi kupiti, tak, kakor ga ti imaš tukajle.«

Rekši, jo prime za levo roko in gleda tanek zlat prstan ali morda gleda lepo ročico ali oboje, prstan in ročico, ne vem.

»Čemu ti bo tak prstan, kakor je moj? Saj ga ne boš mogel nositi, premajhen bi bil tvoji roki,« pravi deklica.

»Saj ni, da bi ga moral nositi na prstu.«

»Kaj pak?«

»Ko bi baš takega dobil, kakor je ta tvoj, bi te prosil, da bi jaz tvoj prstan imel.«

»Potlej bi bila pa kakor mož in žena,« se smeje dekle.

»Prstan tega še ne stori, treba fajmoštra.«

Deklica se zasmije in začne govoriti druge stvari. Sama pa zavede govorico zopet na prejšnjo reč, vprašaje:

»Ti bi rad moj prstan imel?«

»Rajši od ne vem česa.«

»Čemu ti vendar bo?«

»Imel ga bom!«

»Ali ni dosti vreden. Komaj tri goldinarje morda.«

»Jaz bi ga ne dal za sto kron srebra.«

»Ná ga!«

Štefan je imel prstanek v roki. Vesel je bil, da bi bil visoko v zrak poskočil. Ko bi bila krvi od srca zahtevala za plačilo, dal bi jo bil rad.

Na semnju je bilo živo gibanje. Tesno je v dolgih vrstah stala živina, par za parom, tako da so se težko prerivali sem ter tja kupci, mesarji in kmetje. Volom je bilo menda jako dolgočasno; prežvekovali so in se niso nič zmenili za tretje okrog sebe. Če je kakemu rogatemu velikanu morda na misel prišlo svojemu četveronožnemu bratu ali sosеду z rogmi sovraštov ali na neki drug način nedovoljeno ljubezen pokazati, so se vzdignile takoj od vseh strani šibe in batine ter so padale po njem, da ga je hitro veselje in skakanje minilo. Tudi materam kravam ni bilo po volji, da so bile tukaj v popoldanski vročini na ogled razstavljene, ta ručécč, druga se tiho pogovarjaje s svojim čez pas z višnjevo ruto prevezanim, strahóma pri njej stoječim teletom, tretja mirno ležeč v prahu in v svojem blatu na tleh.

Smrekarjev Anton je počasno hodil med živino. Glavo je nosil pokonci, klobuk se mu je bil nazaj pomaknil, levica je držala s srebrom okovano pipo, a v desnici je imel drobno šibo, s katero je tega in onega vola malo

potepel, da se mu je s poti umaknil. Kakor častna straža so hodili za njim trije kmetje, prosili in prigovarjali mu. On je mirno kadil, nič odgovarjal, pokimaval zdaj one-mu, zdaj temu, ki ga je srečal in pozdravil.

»Kajne, Anton, da boste še meni voli kupili?« reče eden treh kmetov.

»Petnajst goldinarjev mi boste vendar utrpeli posoditi,« govori drugi in tudi tretji prosi, da bi mu voli v rejo kupil.

Pa Anton ni hotel nič slišati. Šele ko se izmed živine prerije in vidi, da se ga sitneži drže »kakor laščec«, vzame pipo iz ust, pljune po tleh in reče:

»Kaj vam nisem povedal, da sem danes že kupil vsem, katerim sem mislil? Le pojdite!«

Dva, ki sta ga volov prosila, sta razvidela, da je vsaka beseda zastonj ter da se ne da preprostiti, odšla sta torej in klela. A tretjega Anton sam pokliče nazaj.

»Koliko bi rad?«

»Petnajst goldinarjev vas prosim.«

»Kaj boš z njimi?«

»Prašička bi kupil, in kadar ga zredim, vam vrnem z obrestjo, gotovo.«

Anton izvleče svojo listnico, z bankovci natlačeno, oslini prst in izbere tri petake.

»Na! Pa dosti priredi! Obresti ne bom jemal od tebe. Če boš moški z vračilom, te bom znal še drugič, ako ne, nikoli več ne dobiš. – Ona dva sleparja znam.«

»Bog vam daj zdravje, ko ste mi dobro storili,« reče kmet in spravlja novce. Pa Anton te zahvale ne posluša, obrne se in stopi v bližnjo krčmo.

»Pojdi pit, Anton!« se je glasilo od vseh omizij obenem in mnogo kozarcev mu je molelo nasproti. Ali Anton zmaje z glavo, gre naravnost v kot, kjer je bil še prostor, sede in reče: »Najprvo je treba kaj založiti. «Z belim prtom prepasani krčmar priteče silno prijazen in vpraša:

»Poliček dobrega, Anton, ali ne?«

»Nimaš nič za prigrizek?«

»Kaj pečenega in kaj kisle zelenjadi?«

»Pokaži!«

»Pa vina pošteno mero, kajpak!«

Takoj je imel velikanski obrok pečenke pred seboj. Šele ko je vilice in nož položil, krožnike od sebe porinil in poln kozarec vina zvrnil, sklence roke ter se nasloni na mizo pa se začne pogovarjati z okrog sedečimi možmi. Govoril je glasno, da ga je bilo po vsej sobi slišati. Pletla se je govorica o volovski kupčiji, o današnjem semnju, o pšenični ceni, o Judu, ki v mestu jé žice, in o Italijanu, ki suhe slive skupljuje, kakšno vino bo letos na Hrvaškem itd.

V zgornjem delu trga so imeli kramarji svoje prodajalne šotore. Vabljivo so bile razvešene svilene rute in raznega pisanega blaga v lepem neredu. Jezičen in urnoročen skače kramar sem ter tja, razkazuje, hvali in se zna mladi kupovalki pridobrikati in preveriti jo, da na vsem semnju ni enakega blaga po tej slepi ceni.

Srečo lovimo po svetu vsi, ali sreča je čudna ptica. Vsi jo enako imenujemo, ali vsake oči jo gledajo, visoko v nedosežnem višku sedečo, v različni, drugačni podobi. Glej, ona dva dečka polnih rdečih lic strmita zamaknjena v lepe pištolice, ki jih ima prodajalec otroških igrač razstavljen. Kako bi bila srečna ta dva, ko bi si mogla vsak eno pištolico kupiti. In pride njima čas, kadar dorasteta, da bosta imela novcev toliko in še več, nego veljajo te pištolice. Ali tačas ju te lepe stvari ne bodo več veselile, ne bo njiju brigalo pištolice kupovati; po čem višjem in večjem bosta hrepenela, kar jima bo najbrž zopet nedosežno in – sreče ne bo nikoli.

V gručah stoje znanci, mladi in stari. Nekateri se dolgo že niso videli, tedaj se je treba kaj pomeniti; drugi se posvetujejo, kam bi bilo bolje iti vrč vina pit, tretji opazujejo dekleta in mladeniče, ki hodijo med kramo gor in dol.

»Poglej! Smrekarjevega Antona Franica!« kaže eden stoječih mladeničev svojemu tovarišu.

»Ta lahko košato hodi, bogata je in lepa. – Kdo je pa ta muha, ki za njo lazi in tako sili vanjo?« vpraša drugi.

»To je Plužnikov študent. Tega so samo babe pre-motile, da ni šel k farjem. Na dohtarsko študira pa ves babjak je.«

Res je hodil s Franico majhen, šibak človek v črni suknji, z naočniki na nosu in tanko svetlo paličico v roki. Deklici se je poznalo, da tega tovarštva ni vesela. Gospodek je največ sam govoril, jako malo mu je odgo-varjala. Zdelo se ji je nesramno, da se tako vsiljuje ter ji tako ostro v oči pogleduje, da jih mora povešati. Tudi jo je bilo sram, da jo vsi gledajo v tej družbi.

»Ali si huda name?« reče študent.

»Jaz nisem na nikogar huda, najrajši imam pa tistega, ki me z mirom pušča,« odgovori Franica.

»Tega ne vérujem, to ni prav nič po dekliško.

»Vse v en kup.«

»Ti si prav ustvarjena, da bi onesrečila človeka, ki te ima rad.«

»Jako lahko je pomagati. Ni treba me radi imeti, pa se vam nič hudega ne zgodi.«

»Ali tvoje lepe oči ...«

»Moje oči vam tudi nič žalega ne storé, nič se ne bojte. Zbogom! Jaz imam tukaj opravek.«

Reče in se obrne k prodajalnici, a študentek gre s povešenim nosom dalje po svoji poti.

Komaj je začela Franica pri kramarju izbirati blago za obleko, kakršno je mislila kupiti, že pride k njej drug, tudi neprijeten človek, eden njenih snubačev, Pogreznikov Peter, mlad človek, ki se ji grozno pust in siten zdi. Rajša je govorila s pastirjem doma nego z njim ali njen in njegov oče Pogreznik, bogat prekupec plemenskih prascev, sta bila prijatelja in morala mu je biti na videz prijazna.

Štefan pride v tem hipu mimo. Videč, da Franica stoji poleg Petra, hoče oditi; a deklica ga zagleda in pokliče:

»Pojdi sem, Štefan!« Ko se vesel približa, mu reče: »Pomagaj mi izbrati. Katero izmed tega dvojega se ti lepše zdi?«

Štefan pogleda in pravi: »Ne vem, pa ko bi jaz bil kakor ti, vzel bi to z zelenimi rožami.«

»Jaz sem bila pa že bolj namenjena ono kupiti.«

»Meni je tudi ono bolj po volji; zelene rože preveč v oči mahajo,« reče, dasi ne vprašan, Pogreznikov Peter.

»E, to zeleno vzamem,« reče dekle in kupi blago, ki je bilo Štefanu pogodu. Potlej mu reče:

»Zdaj bi pa rada očeta poiskala. Ali jih nisi nikjer videl?«

»Na živinskem semnju bodo najbrž.«

»Jaz se malo bojim sama med živino hoditi. Ali greš ti z menoj, če utegneš, da najdeva očeta?«

Umeje se, da je Štefan to od srca rad storil, tem rajši, ker je videl, da bi Peter tudi rad šel z njo, pa ni Petra prosila, ampak njega.

Šel je pred njo in delal pot v gneči. Vse se je moralo razmikati njegovim komolcem: razrival je može, da so godrnjali, in zdelo se mu je, da bi v tem hipu lahko prijel in daleč zalučil največjega vola, ki se ne bi hotel umakniti.

Prideta skozi gnečo na ono stran, na prostor. Deklica ugleda svojega očeta, ki je iz krčme prišel, in tudi Smrekar zapazi svojo hčer ter ide k njej.

»Tako vretje, da bi ne bila prišla med živino do vas, da mi ni Štefan pomagal,« reče dekle očetu.

»Mu boš pa odpustka kupila,« odgovori Anton in, obrnivši se k Štefanu, vpraša: »kaj pa svojega starega nisi še nič videl?«

»Očeta? Nič!« odgovori Štefan.

»Glej ga, tamle gre. Pijan je že kakor krava in ves krvav. V krčmi so pripovedovali, da je pri nekem kupu okanil za dva goldinarja, zato so ga stepli.«

Res je stari Brašnar taval med ljudmi sem ter tja, krvav po licu, s kamižolo, od rame nizdol razparano. Vsi ljudje so se mu smejali.

Ko je sin Štefan to videl in vpričo Franice slišal, da je oče tepen bil zaradi sleparstva, je otrpnil, da ni vedel kam pogledati. Nekaj časa stoji kakor pribit, potem se naglo obrne ter se izgubi med ljudmi. Zdi se mu, kakor da bi vsi ljudje za njim kazali: glejte, ta je Brašnarjev! Nikomur si ne upa v oči pogledati. Kakor bi bil sam kaj pregrešil, beži iz semnja!

Prišedši s trga, zavije nehote s poti, sede za samotno mejo na kamen, podpre glavo v dlani in, v mislih videč svojega krvavega, zasramovanega očeta, razjoka se krepki mladenič kakor otroče osmih let.

Zakaj je šel v semenj, da je to videl? Zakaj njegov oče ni tak, kakor vsi drugi, zakaj ni pošten? Poslednja misel mu je prišla zdaj prvič in prvič je za hip čutil v sebi vzdigovati se nenaraven, bridek čut, ki ni bil s četrto zapovedjo v nikaki pravilni zvezi. Pa samo za hip. Takoj se mu misel spreobrne in reče: kaj bi storil, kaj bi dal, ako bi našel besedo, ki bi jo očetu govoril, da bi se ga prijela ter bi potem bil drugačen? Strašno je to! Drugi očetje želé sinove spreobrniti, na pravi pot nazaj zasukniti, a tukaj sedi sin, pošten sin nepoštenega očeta!

Naglo vstane, ozre se okrog sebe in, prepričavši se, da ga nihče ni videl plakati, obriše solze ter se napoti domov.

Vsaka praznота ima nekaj žalostnega in otožnega v sebi. Brašnarjeva hiša je bila odznotraj prostorna; javorova že malo črviva miza je bila nekđaj po dolgem in povprek vsaj za dvanajstero družine umerjena. Če so torej okrog mize sedeč večerjali samo trije: Štefan, hlapec Blaž in teta Marjeta, so morda čutili, kako pusto je videti na velikem prostoru tako malo ljudi, in molčali so vsi, eden bolj od drugega, da ni bilo slišati nego ropot z žlicami in počasna, premišljena hoja stare lesene ure za vrati.

»Čast bodi bogu!« reče teta Marjeta, ko je bila večerja v kraju, ter naglo pristavi: »Zdaj pa le molit pa spat! Blaž, nič ne hodi rose otepat in kričat po vasi, da ljudje ne bi mogli spati!«

Toda hlapec Blaž ni bil voljan sitne tete poslušati; mislil si je: dan je gospodarjev, noč je moja, in poišče si med drugimi krpami na peči kamižolo, vrže jo čez pleča in odide na vas k tovarišem, ki so bili že zbrani za

Smrekarjevim plotom ter se kmalu potem vzdignili in proti sosednji vasi gredé zapeli:

Mesarja bom vzela,
bom zmeraj vesela,
bo tele zaklal,
srce mi poslal,
telečje al' svoje,
al' pa še oboje itd.

Štefan navije uro, natlači pipo tobaka, zažge jo s trščico na leščerbi, ki nad mizo visi, ter ide potem venkaj v hlad pred hišo na klop sest. Lepa svetla noč je; čuje se petje vaških fantov, ki čez polje gredó. Štefan po glasovih zna, kateri je v družbi, katerega ni. Kar je gospodar, ne zahaja več redno mednje.

Eden izmed sosedov pride čez vrt, sede k njemu na klop, poprosi ga »luknje« tobaka ter se začne pomenkovati o kupčiji na predvčerajšnjem semnju, o današnjem vročem dnevu in pripoveduje, da je njegova krava žabična, pa da ne ve, kako bi jo bilo bolje zdraviti itd.

V hiši teta Marjeta preobleko zgiblje in pogleduje k peči na klop, kjer spi stari Brašnar. Prišel je šele danes opoldne iz semnja, vina poln, ter potem legel.

Gane se, zastoka in vstane s trdega ležišča na goli klopi.

»Uj, gniloba gnila!« se zahudi teta Marjeta. Brašnarju se zazeza, mane si oči ter krivenca za omizje. Tam podpre suho brado in upre zardele oči v Marjeto. Ko vidi, da Marjeta neče vedeti, kaj ima to pomeniti, zagodrnja:

»Nu, ali bo kaj?«

»Nič bi ti ne dala, nisi vreden, da bi te pes povohal,« reče Marjeta, pa gre vendar ter prinese s peči skledo, ki jo jame Brašnar, najprvo malo ogledujoč menda nečislano jed, naposled vendar počasi prazniti.

Marjeta nekaj časa molčé gladi in zgiblje preobleko, potem naglo prestane, zagrne z zastorom oči ter jame na glas jokati.

»Teh godcev pa res ni treba. Kaj tuliš!« reče Brašnar.

»Kaj ne bi! Kako ne bi!« odgovori stara sestra. »Nisi še dosti globoko nas pokopal, treba nam je bilo še te sramote na hišo, da si se pogoljúfil in te po semnjeh pretepajo. Da bi te bili vsaj ubili, ti nesnaga grda! Ali nimaš nič srama več ...«

»Precej mi molči! Kaj to tebe briga!«

»Briga naju s Štefanom, briga! Nisem ga še videla jokati, ubogega siromaka, odkar je zrasel, samo sinoči, ko mi je pripovedoval, kako grdobno si v semnju naredil in kako so s teboj delali. Sram te bodi!«

Ko Brašnar to sliši, vrže žlico iz rok. Jesti ne more več, njegova sestra še dalje toži, on pak leže ter ne odgovori

ničesar. Mogoče je, da ga je vendar malo ganilo in ome-
čilo, ko je slišal, da je bilo sinu hudo zaradi njega.

Ljudje še vendar niso tako hudobni, kakor včasih mislimo. Naše kreposti sicer pišejo res radi v vodo, ali naših slabosti in pregreh tudi zmerom ne vrezujejo v kamen, sčasom jih sem ter tja tudi pozabijo.

Tako so o Brašnarjevi nezgodi v poslednjem semnju nekaj dni po vsem okrožju govorili. Dobil se je kdo tudi, ki je pošteno dejal: »Ne lučajmo ga s kamenjem, saj imamo vsak svoje breme. Mož je bil morda pijan, pa ni vedel, kaj dela, in če je tudi dva goldinarja zmaknil, kaj, za vino mu je bilo treba!« A kmalu so ljudje to reč pozabili bolj ali manj.

Štefan se je nekaj dni ljudi ogibal. Mislil je, da vsakemu, kdor ga bo videl, na um pride, kako je njegov oče malovreden človek. Zlasti Smrekarjevi Franici je s poti hodil, četudi ga je v srce bolelo.

Neki dan, ko je na polje šel, pa jo je vendar moral srečati. Sešla sta se na razpotju in Franica ga je še malo pripočakala, da je prišel do nje.

»Zakaj si bil ondan iz semnja tako naglo pobegnil? Lahko bi se bil peljal z nama z očetom,« reče.

Štefan se zardi. Deklica, ki se je morda domislila, da mu opomin na semenj ne more biti prijeten, prevrže govorico na drugo stvar in reče:

»Tvoj lan sem zdaj mimogrede ogledovala. Lep je, samo malo preredko si ga vsejal.«

»Preredko se ti zdi?«

»Ko bi bil mene vprašal prej, pa bi te bila naučila. – Ali me vzameš za terico jeseni?«

»Vem, da ga ne greš tret, ako bi ti vse predivo dal,« reče Štefan.

»Kaj meniš, da ne bi znala trlice v roko vzeti?«

»Znala, vem, da bi kakor vsaka druga, ako bi hotela.«

»Nu, enkrat se mora začeti. Res nisem še trla, pa ko bi letos, bi najrajša začela pri tebi, zato – ker bo lan tako lep.«

»Res? In jaz bi tebe najprvo prosil za terico, ko bi te mati in oče pustili iti tret, kar pač ni mogoče, in sušil bi s takim veseljem, da bi se ti samo trlo pod rokami.«

Deklica se nasmehne in vpraša: »Zakaj te pa ni nič v vas zvečer k nam?«

»Ali boste drevi kaj časa svetili?«

»To se vé, da. – Ali prideš?«

»Gotovo, če le ne umrjem.«

»Umrjem! Beži, kdo bo to mislil, dokler je mlad in krepak ko ves svet!«

»Umreti jaz tudi ne mislim še tako naglo, to sem le tako dejal, da gotovo pridem.«

»Le pridi!«

Razideta se, Franica domov, Štefan po svoji poti na polje.

To je zlata in belega srebra vredno dekle, si misli Štefan ter si ne more kaj, da se ne bi še enkrat obrnil ter za njo pogledal. In glej! V istem hipu se je tudi deklica obrnila, da bi za njim pogledala, in tako sta se v eni misli, v enem dejanju srečala. Drug pred drugim sta se svoje radovednosti sramovala, deklica se zasmije od daleč sem in Štefan se tudi zasmije. In smejala sta se ta dva, ne toliko zato, ker bi se jima bilo smešno zdelo, da gledata drug za drugim, akotudi se dobro znata ter ve-sta, kakova sta po postavi in po obleki; smejala sta se od veselja ali bogvedi zakaj.

Ob shodu, ki se je pri bližnji cerkvi praznoval, je plesala Smrekarjeva Franica najrajša s Štefanom, a Štefan skoraj z nobeno drugo. Nekateri ljudje, ki vse vidijo, opazili so tudi to.

Navadno se je Franica ob nedeljah z očetom in materjo k prvi jutranji maši vozila. Kadar se je primerilo, da se je sama s hlapcem peljala ob desetih k maši, je skoro vselej skočil med potom Štefan na voz in ni bilo videti, da bi bila Smrekarjeva hči nevoljna zaradi tega. Ljudje so opazili tudi to in še mnogo enakega ter so dejali, da vse te malósti ne morejo biti brez razloga.

Naravno je torej, da sta naposled tudi onadva spregledala, si spoznala, si spovedala, kar si je že milijon gorečih src povedalo v tihi uri, v objetju najvišje sreče.

In tačas, ko sta si obljubila ljubezen in zvestobo do smrti, nista mislila na bodočnost, nista gledala zaprek, ki bi se utegnile grmaditi proti njuni zvezi, ni jima bila v skrbi volja ali nevolja roditeljev niti ne vsega sveta. Čutila sta, da sta edina, čutila da se hrepenenje enega

srca zliva v drugo srce ter da objemata ljubljenje vsega, kar je in bode ljubilo.

Ljubezen ne števeli. Trenutka se držeč, pije srečni človek z vso dušo sladki požir in blagor mu, ako uživa sedanjosti dar ter ne da bridkosti kaliti veselja in ako utopi spomin tega, kar utegne priti grenkega, saj – grenkobe nas ne pozabijo ter pridejo še prerade, mislimo nanje ali ne mislimo!

Počasi pa le vstane pomislek, pravega veselja sovražnik. Pač je moralo obema na um priti, da se jima upanje ne smeje. Franica je znala svojega očeta, ni ji bilo lahko misliti, da bi kdaj hotel imeti Brašnarjevega sina za zeta; Štefan se tudi ni mogel motiti.

Čutila sta oba, da jima ta brezupnost kali veselje, zatorej nista, kakor da bi se bila zmenila, dolgo o tem govorila. Boječ se, da ne bi iz razglašene skrivnosti njune ljubezni kaj kvarnega izviralo, sta se ogibala na očitnih krajih govoriti med seboj. Tako se med svetom precej dolgo ni vedelo, da je reč že tako daleč prišla.

Nesreča pak je hotela, da se je ta ljubezen vendar objavila. Eden vaških mladeničev je videl Štefana pozno zvečer, ko je pri Smrekarju že vse spalo, pod majhnim križastim oknom Franičine izbice stati in govoriti z deklico. Vedel je mladi Štefanov vrstnik, da do te sreče ne pride kdor si bodi, da je torej vse to kaj posebnega. Obljubil je sicer Štefanu nikomur ne povedati, da ga je ponoči pod oknom videl; a šel je še tisti večer v samotno

kočo, kjer so njegovi tovariši žganje pili, ter jim skrivnostno povedal svojo novico. Ti so jo razodeli vsak svojemu dekletu in dekleta materam, pa kar vedó matere, zve s časom ves svet.

Štefana je prej vse rado imelo; a zdaj so jeli tu in tam zabavljati nanj ter ga smešiti. Zdelo se jim je neumno in prevzetno, da misli na Smrekarjevo hčer.

V hišo k Smrekarjevim je zahajala stara ženica, ki je brez gotovega domovja ob palici lazila in, povsod znana, preživela nekaj dni v tej, nekaj dni v oni hiši. Ker je vedela mnogo povedati pa ker je včasih tudi pomagala delati, jo je imela mati Smrekarica zelo rada, dokler ji ni s preveliko postrežnostjo nekdanj prišla povedat, da gleda Brašnarjev Štefan za Franico.

Kdor materi otroka toži, težko se ji kdaj prikupi. Mati Smrekarica je videla, da ženica sicer skrivnostno, pa s pravim veseljem pripoveduje, kaj ljudje govoré, in mislila si je, da je gotovo to reč že tudi drugje pripovedovala, reč, ki nazadnje utegne še neresnična biti.

»Kaj takega mi ni treba nikoli več pripovedovati, kar jeziki ugamejo o naši hiši,« reče mati. »In če bom kdaj slišala, da boš koga naših obirala pri nas ali kjer si bodi, ne prikaži se mi več v hišo!«

Beračica, ki se je menila s to važno pošto materi Smrekarici jako prikupiti, odide preplašena iz veže in dalje po vasi.

A skrbljiva mati je vendar premišljala ves dan to, kar je zvedela. Dozdevalo se je zvedeni ženi, da se je Franica res nekako spremenila v poslednjem času. Utegnilo bi resnično biti.

Zvečer gre v hčerkino kamro, sede na posteljo k njej in začne pripovedovati, kaj je slišala. Bolj ostro, nego je bila njena navada govoriti s hčerjo, vpraša, če je to res. Deklica bi ji bila rada resnico povedala, materi, pa sicer nikomur več; ali ni mogla, bala se je! Mislila je: zdaj še ne! ter odgovori na materino vprašanje: »Zakaj mi ljudje miru ne dadé!«

Mati je rada verjela, da ta in vsi drugi dvomni odgovori pomenjajo: ni res, kar se govori.

»Pazi se,« reče mati, »ogiblji se, da te ljudje v besedo in v jezike ne dobodo. S poti mu pojdi, kjer mu moreš, njemu in drugim takim. Jaz ti ne bom prepovedovala govoriti s tem ali onim, kar je pošteno in prav; niti nečem, da bi bila sama svoja in topasta, pa da bi se ne hotela meniti, naj bo s katerim je. Veselega človeka je še bog vesel. Pa saj ti menda ni treba zabičevati, saj si pametna dovolj ter sama veš, da moraš vedno boga pred očmi imeti in pri vsaki reči pomisliti, kaj bi oče dejal, ako bi to in to vedel. Zmerom smo te prav učili, doma in v šoli si slišala, da mora otrok tako delati, kakor oče in mati hočeta.«

Hčeri stopijo solze v oči. V izbici je bilo malo svetlobe, brleča sveča ni bila otrnjena, mati teh solz ni opazila.

»Sama sebe se najbolj pazi,« reče mati dalje. »Dokler je človek mlad, ne pomisli in lahko se mu spésne. Saj veš, kaj mislim. Glej, Podsélska Jerička ...«

»Mati! ...«

»Le molči, le molči! Jaz se zate ne bojim, ali moram se bati. Hočem ti le reči, da moraš moliti za pravo čednost. Jaz ti verjamem, da ni nič, kar ljudje govoré, pa pomisli, kaj bi oče rekel, ako bi kaj bilo, ako bi samo slišal to govorico! Glej, koliko si oče prizadeva, koliko trpi in skrbi ponoči in podnevi! Za koga drugega, če ne zate? Saj imava samo tebe na svetu.«

Ta misel ženici zbudi spomin na njene zgodaj pomrle otroke in tiho začne jokati. Deklica se ji oklene okoli vratu in tudi njej tekó solze, a sirota si ne upa povedati zakaj.

»Ti boš meni in očetu na starost edino veselje in si nama že zdaj. Zato delaj zmerom očetu po volji, napak te on ne more učiti!«

»Možiti se me ne silite!« šepetá dekle.

»Ne bova te silila. Sicer pa nič ne misli, da je to tako hudo, le počakaj, vse pride zlepa in počasi,« odgovori mati nasmehnivši se, vstane in med vrati reče: »Le bogu se priporoči pa zaspi! Oče težko da bi nocoj domov prišel. Bog daj, da bi se kaj ne primerilo na poti!«

Rekši, zapre mati duri za seboj, a dekle se razpravi, ugasne luč in zleze v posteljo. Dolgo ihti pod odejo in zaspati ne more.

Zdajci, že precej pozno, nekdo nalahko potrka na okence. Ve, kdo je, pa danes ne misli vstati ne odpreti okna, danes ne ter nikoli več ne, dasi tudi njej srce glasno tolče. Saj je greh ne delati po volji take dobre matere. Dolžnost prepoveduje poslušati glas lastnega srca. Spoštovanje materine besede naj ukroti čut, zaduši klic ljubezni!

Še enkrat potrka ter njeno ime tiho zakliče. Ne, ni mogoče zatajiti se; bog, ki je človeku čuteče srce ustvaril, naj odpusti! Še enkrat bo govorila z njim, povedala mu, kaj je mati rekla, in potem – morda ne več.

Vstane, okno odpre. Štefan stoji pri zidu. Ko ga vidi v mraku pred seboj, zginejo vsi storjeni nameni, poda mu roko in začne se šepetanje.

Ko dokonča deklica svoje pripovedovanje o materi, stoji Štefan nekaj časa nem ob zidu. Naglo pa seže v žep in ji poda nekaj v roko.

»Kaj je?« vpraša deklica.

»Prstan, ko si mi ga dala, ko sva nekoč v semenj šla. Tvoja mati prav govore, jaz se ti moram umakniti, daleč daleč proč!«

»Kaj boš?«

»Na vojsko šel, po svetu – nikdar ne pridem več v to vas!«

»Ne, zaboga ne! Ná prstan nazaj, jaz ga ne vzamem!«

»Imej ga! Daj ga drugemu, jaz ga ne smem imeti!«

»Če ga ne vzameš nazaj, ga vržem skozi okno v travo, naj se izgubi v zemlji za vselej! Nikdar ne bom več vesela. Iz moje roke ne bo nikoli nihče ni tega ni drugega prejel, samo ti! – Češ?«

In Štefan zopet vzame prstanek nazaj.

Pred pustom, ob času splošnih ženitovanj, so se jeli zopet bolj pogosto snubači shajati v Smrekarjevo hišo. Povpraševal je zopet Pogreznikov Peter, oglasil se je županov sin iz bližnje fare in več drugih bogatih kmetjskih sinov se je prišlo ponujat za zeta.

A najimenitnejši je bil ter največ govorice je napravil mlad, bogat usnjar, ki se je bil naselil v veliki hiši pri cesti. Nosil se je po mestno, opravljen je bil po gosposko, govoril je več jezikov, bil je lep, sladkih besed, krotak, pohleven in prijazen, da ga je vse hvalilo. Govoril je posebno rad z materjo Smrekarico ter se ji je takoj tako prikupil, da bi mu bila naravnost dala hčer. Zanj je bilo že zanimivo in častno, da bi njena hči dobila moža, ki je bil bogat in učen, gosposki in zveden po svetu.

»Naša Francka se mora zdaj precej možiti, dokler je mlada. Kadar bo že bolj v letih, ne bo več tako,« reče mati Smrekarica možu Antonu, ko sta bila nekdanj sama v hiši ter je ona nekaj šivala, on pa s pipo v ustih gor in dol hodil.

»Nu, saj se jaz ne branim,« odgovori Anton.

»Dobiti mora moža, ki jo bo rad imel in ki naju ne bo zaničeval na starost – katerega, ki ima dobro naturo.«

»Saj babe imate nos tudi dober, le izberite ga,« reče Anton.

»Pogreznikov sin je preskop, pretrd. Taki niso pridni.«

»Ne? Zapravljivci so pridni in mehkuži, kali!«

»Vrhniščakov sin bi k hiši prinesel denar, ki pravijo, da ni ves po pravici dobljen; potlej bi ne bilo božjega imena pri hiši,« šteje mati dalje.

»Ljudje vsakega obrekajo, kdor kaj ima.«

»Jelíčev ni delaven; nič ga ne hvalijo ljudje.«

»Nu, kateri bi pa bil tebi po glavi, kateri?« vpraša Anton ter stopi prednjo.

»Tak, ki bo naju na starost v čislih imel.«

»In kateri je tak?«

»Ta usnjar Lovrénčič,« odgovori ženica.

Anton se zasmije in gre zopet dvakrat gor in dol.

»Tedaj ta ti godí?« vpraša.

»Dober človek je, mehkega srca in zna s človekom spregovoriti,« reče mati.

»Kaj pa dekle? Kaj pravi? Ali je tudi njej v srce sédel kakor tebi?«

»Ničesar ne reče, pa mislim, da bi ga vzela.«

»Jaz pa mislim, da je bolj pametna od tebe in da ga neče,« odgovori mož. »Le poslušaj me, stara, jaz tudi ne stavim nanj toliko, kolikor ti. Denar je lepa reč, ali denar

je od danes do jutri. Kupčija je dobra, ali nesreča se lahko primeri. Le kdor zna delati, kdor zna vsako stvar v roko prijeti, ta je trden na svetu. Saj veš, da bi jaz rad zeta vzel sem na dom, rajši nego dekleta drugam dajal ...«

»Saj nam na izbiro stavi, ali jo k sebi vzame ali pa se k nam priženi, kar češ.«

»Na mojem domu je treba kmeta. Takega jaz nečem, da bi v gosposki suknji okoli hiše hlačul, pa da bi ga ljudje vikali ter bi še jaz ne mogel govoriti z njim kakor z vsakim človekom. Pojdite mi v kraj z gospostvom! Moj oče je bil kmet in moj zet bo kmet; kdor poleg česa drugega prinese najprvo trdno delavno roko, kdor se bo v ponedeljek drugače oblačil nego v nedeljo, tak pride pod mojo streho, pa je amen besedi!«

»Smrekarja je kmetstvo podstavilo, kajne? Iz zemlje si stotine in stotine denarja izril!« žena zabavljivo reče.

»Baba, ti govoriš, kakor veš. Kmetstvo ne redi, ali pošteno živi; drži se ga, kdor ga imaš! Z dežja je dobro, če ima človek kam pod streho pribežati. Pri trgovini človek kolne, pri kmetstvu pa moli. Smrekar je znal kleti in moliti in zato se je postavil, baba!«

»Tako rajši vzameš takega, ki ti bo na starost v zobe gledal?«

»Jaz svojega zeta ne bom nikoli ničesar prosil, če bog da. Povedal sem ti, da ga nečem, ki bi v petek suknjo nosil in bi ga starci vikali. Molči!«

Ni se dalo več govoriti o tem ženinu. Vsi drugi niso bili materi po volji, hči se ni hotela oglasiti za nobenega, ki bi ga oče bil rad imel; predpust je minil. Ljudje, ki so pričakovali ženitovanje pri Smrekarju, so se zmotili tudi to zimo. Snubači so bili ali razžaljeni ali žalostni in vse je ostalo, kakor je bilo.

Sneg je skopnel, pomlad je prišla, pšenica po polju je zelenela, rasla, v klasje se vretenila ter naposled orumenjela, bila požeta in omlačena.

Smrekarjev Anton je imel v vrečah dva visoko nadeta voza pod vežo. Namenjen je iti v mesto na trg.

»Janez je bolan, ne bo mogel iti s teboj; koga drugega dobodi,« reče mati Smrekarica, gledaje, kako mož na vozu po vrečah hodeč tu ter tam kaj popravlja in prelaga.

»Vrag še take hlapce!« zahudi se Anton, »kadar ga je treba, pa je kilav. Koga čem dobiti? Povedi mi človeka, da bi mu bilo upati.«

»Glej, tamle gre Brašnarjev Štefan. Vprašaj ga, morda on utegne z enim vozom iti, z enim pojdeš pa sam.«

»Ta bi bil dober. – Štefan, stopi malo sem, stopi!« Štefan se približa. Smrekarjev Anton izvleče mehur tobaka iz žepa ter mu ga ponudi z voza: »Na, natlači!«

Štefanu se malo čudno zdi, da je Smrekar danes tako prijazen ter mu tobaka ponuja.

»Pojdete še nocoj?« vpraša Smrekarja, ko pipo zažge.

»Do pol poti bi še nocoj rad šel, pa hlapec mi je zbolel. Kaj boš pa ti, kaj kmetoval?«

»Nimam nič posebnega, postoril sem že, kar je bilo vélikega.«

»Utegneš dva dni z doma iti?«

»Da bi z vami šel namesto hlapca? Zakaj ne, rad, če hočete,« odgovori Štefan.

»Prav je. Vsakega nečem s seboj jemati, tebe pa rad vzamem. Stradal ne boš po poti niti žeje trpel, kadar boš vozil z menoj; za drugo že narediva, da bo prav.«

»Čez koliko časa se bo treba odpraviti?«

»V mraku zapreževa. Le pojdi zdaj domov in preskrbi, kar imaš, ter potem k meni pridi, da kaj ugrizka dobi-va pa da grlo splakneva, preden poženeva,« reče Anton.

Ko je sonce zašlo, so bili v oba voza po trije in trije konji napreženi. Smrekar zamaje z dolgim bičem, konji se upró in kolesa se začnó premikati po tiru. Mati Smrekarica, ki je s praga za vozema gledala, reče, da Štefanu, ki je s poslednjim vozom šel, bič in vajet prav lepo pris- tujeta ter da bi bil čeden voznik na vsaki véliki cesti.

»Škoda je, da ne bo nikoli vozaril, ker nima s čim. Njegov oče, ki mu je vse zabil, je vreden, da bi skozi šibe dirjal,« pritakne star sosed, ki je mimo grede pri Smrekarici postal, ker njemu je bila ona pohvala Štefanova govorjena.

»Bogve! Pridnega človeka bog zmerom vidi,« reče žena.

»Kakor je že! Vidi ga, ali videti mu ne da,« odgovori starec z nasmehom ter s prsti pokaže, kako se srebro šteje.

Franica je imela v veži opravek. Slišala je, kaj mati govori z onim možem, in vesela je bila.

Drugi večer pozno sta ustavila Smrekar in njegov pomagač Štefan iz mesta domov gredé v kmetiski pricestni krčmi, da bi konji zobali in pili ter sama tudi »malo rdečega videla«, kakor je dejal Smrekar, ki je bil ta dan nekaj bolj beseden, kajti dobro in lahko je bil prodal.

V krčmi je bilo mnogo voznikov, in kmetov okoli več omizij; vendar tistih, s katerimi je Anton posebno rad govoril, nocoj ni bilo, ker so bili že odšli. Zatorej sede s Štefanom malo bolj na samo, tjakaj na ogel v kot.

»Le pij, kolikor moreš; vsega ne zapijeva, kar imava, hvala bogu,« reče Smrekar, ko sta imela najboljšega vina pred seboj.

»Klobukov nama ne vzemó,« reče Štefan.

»Bogme da ne! – Glej, pečenco nama nese. Reži, saj ne bomo vekomaj živeli!«

Smrekar je sam nocoj tudi precej pogosto pil. Jezik se mu vedno bolj in bolj razvezuje; Štefan ga ni še nikoli videl tako prijaznega poleg sebe. Pripovedoval je razne reči iz prejšnjih let: kako je počasi obogatel; kako je tu in

tam srečno kupčeval; kako so ga gospodje po mestnih magazinih izkušali prekaniti, pa se jim ni dal, in več takega.

»Ti si neumen, fant!« reče Smrekar Štefanu. »Zdaj te res vije, pa počasi naprej prideš. Kmetstva se drži, tvoje zemljišče je dobro; pa tudi trgovstva bi smel po malem poskusiti, kadar si malo opomoreš; to je dobro, brez njega bi ne bilo Smrekarja, kakor je.«

»To želim že od nekdaj. Takoj drugo leto si konja kupim,« odgovori Štefan.

»Dolg plačaj pa léso za seboj zapiraj, pa boš po vsem svetu lahko hodil in ljudje te bodo radi imeli. Pošten si in tudi ostati moraš. Jaz tvojega starega nimam posebno na dobrem, a tebe imam jako rad, in kadar ti bo velika sila, pri meni se oglasi. Na!«

Štefan prime roko, ki mu jo je Smrekar pomolil, in reče: »Vi ste dober mož. Denarja vas ne bom prosil ter ničesar drugega. In če me boste slišali, storim vam, kar si morete misliti, da vam živ človek ne stori.«

»E, kaj boš! Jaz ne iščem ničesar. – Zmerom ne bom. Ni se mi treba ubijati po svetu. Lahko bi ležal doma v senci, sama navada človeku miru ne daje. Kadar enkrat zeta v hišo dobodem, menim, da bi to trgovstvo malo popustil. Staram se, pa ni dobro, če si človek vedno spanec utrguje.«

»Ni treba vam toliko trpeti, storili ste že zadosti zase.«

»Res je tako. – Ti si pameten, kaj meniš, katerega zeta čem vzeti? Kateri bi bil najbolj pravi?«

Štefana rdečica zalije ob tem vprašanju, gleda predse v kozarec, molči nekaj časa, pije in reče malo boječe: »Vzemite zeta, ki ima Franico rajši od vsega drugega, ki vas ima v čislih kakor očeta in ki bo materi stregel na starost kakor pošten sin.«

Smrekar, ki je bil že malo vinski in dobre volje, se nasmehne, izpije kozarec vina in vpraša: »Kateri je tak, kateri?«

»Vam treba zeta, ki je pošten, da mu ne more noben človek očitati ...«

»Vse res, takega bi jaz rad. Pa nekaj denarja je spodobno in mora biti. Voda, tudi čista, ne vzame se s čistim vinom, samo voda z vodo, vino z vinom; sicer je pijača le za žejo.«

To Štefana malo popari; ali misli si: zdajle je lepa prilika, morda je ne bo nikdar več take; torej naj velja, kar hoče.

»Jaz nimam denarja ni imovine, pa obojega si upam pridobiti; a ne podam se nikomur, in ko bi se dalo menjavati za vse, kar smo in imamo, ne menjam se z nobenim ...«

»Pamet imaš; jaz sem bil v tvojih letih in sem še zdaj tak. Vsak človek je sebe vreden.«

»Pošteno vam govorim, oče sosedov, vzemite mene za zeta, nikdar se ne boste kesali, do smrti ...«

»Oh!« zavpije Smrekar pa ves obraz se mu spremeni in usta se raztegnejo v zaničljiv nasmeh.

»Jaz nisem hotel, da bi kdo drug zame pri vas govoril ...« začne Štefan dalje. Smrekar mu ne da govoriti.

»Fant! Ti si pijan!« reče. »Ali veš, kaj govoriš?«

»Vem. Vaša Franica me ima rada in jaz njo ...«

Ko Smrekar to sliši, plane pokonci, oči upre v Štefana, kri mu zalije obraz ter na glas zavpije: »Lažeš, berač! Poberi se mi, da te videl ne bom! Izpred oči! Ako ne ...«

Ljudje od drugih miz so obmolknili in gledali razdraženega Smrekarja. Štefan je spoznal, da je prenaglo delal, ni vedel nekaj časa kaj storiti, hitro pak je čez malo hipov vstal, položil za račun nekoliko desetih na mizo ter naglo odšel.

Smrekar prime Štefanov denar na mizi in ga skozi odprto okno vrže ven v temo. Potem sede, kolne in poln kozarec vina zlije vase.

Kmetje in vozniki zdaj Antona obsujejo.

»Kaj sta imela? Kaj ti je naredil Brašnarjev?« vpraša eden.

»Jaz bi skoraj vedel,« reče drugi.

»Jaz tudi,« pristavi tretji.

»Da bi se vsakega potepina sin z mano šalil!« huduje se Smrekar kakor sam s seboj.

»Vidite!« reče prvi.

»Ženil se je pri tvoji hčeri, jaz te reči vse vem,« reče drugi.

»Kaj veš?« vpraša Smrekar.

»Mnogo, česar ti ne veš.«

»Povedi!«

»Tako malo slepe miši sta lovila Štefan in tvoja dekle; a tebi so bile oči zavezane.«

»Lažeš!« zakriči Anton jezen.

»Ne laže ne, ljudje že dolgo o tem govoré,« pove drugi.

»Ne bodi hud, da ti pripovedujem; to je samo, ker te rad imam.«

»Vina na mizo!« zavpije Smrekar in reče takoj nekoliko mirnejši: »Ne znajo še mene. Jaz hudiča izženem iz mladih glav, ako še toliko časa v njih sedi.«

»Palice vendar ne, Anton! Te megle se še vse lepše razpodé. Svojega dekleta ne smeš pretepati! Ona ni, da bi jo dolžil; on ji je malo pamet sesvedrul, pa se že zopet vse zlepa zamaši.«

Tako je govoril star kmetič, ali Anton je dejal:

»Vsak po svoje; jaz že vem, kaj imam storiti. Vsem vam jezike zavežem. Zakaj niste poprej ust raztegnili in meni povedali, hudiči! Po zobeh nosite mene in mojo hišo, to baš zna vsaka baba. Ali ste vi možje? Pa samo, da vem! Videli bomo, kdo bo greben nosil, ali mi stari ali mlada sémena! – Daj vina!«

Krčmar in kmetje so razumeli Antonovo jezo porabiti. Vedoč, da nocoj vse plača, so pili, kolikor je kateri mogel. Nekateri so se mu izkušali prikupiti s tem, da so mu bolj na drobno razpovedovali, kako se govori o tej stvari; drugi so ga tolažili ter zabičevali mu, da hčere ne sme kaznovati, nego naj jo, kar najhitreje more, možu da in tako bo vse pri kraju.

Pozno ponoči je že bilo, ko Anton plača, ukaže napreči, dobi hlapca pri krčmarju, da bi šel na Štefanovem mestu z drugim, zdaj praznim vozom, ter zapodi proti domu.

Kmetje okrog njega so se ga bili vsi nalezli. Samo on se nocoj ni mogel popolnoma upijaniti, četudi se je hotel. Grizlo in jelo ga je znotraj in nedolžni konji, ki so morali v največjem diru teči proti domu, so čutili gospodarjevo jezo ter niso mogli uteči njegovemu biču.

Ko se je Anton bližal svoji hiši, je videl, da imajo še luč spodaj v družinski stanici. Da bi tako pozno še svetili, ni bilo navada. Njega sicer niso pričakovali.

»Baš prav!« misli Anton in, z voza skočivši, glasno potrka na vrata. Mladi hlapec pride iz hleva in razpreza konje. Sama mati Smrekarica pride vrata odpirat. Opravljena je popolnoma, sveča, ki jo v roki drži, kaže objokan obraz; moža ne pozdravi z nobeno besedo, tiho mu sveti po veži v stanico. Tam dene svečo na mizo, molče postavi tja mrzlo večerjo z vrha peči in sede v kot na klop. Kaj in kako je mož nocoj zvedel, to ve že tudi ona. Eden sosedov je bil iz one krčme prišel pred Smrekarjem v vas in ženi to novico prinesel.

Anton vrže jezno kožuh, ki ga je na vozu imel, na posteljo, postavi bič ob steno, klobuk obesi na klin – pa tudi ne govori ničesar, ne sede k večerji kakor sicer, ne pogleda nekovega denarja, ki na mizi leži, nego jame po hiši gor in dol hoditi in po strani pogleduje ženo, ki čaka v strahu, kaj bo.

»Biljak je prinesel vrniti denar, ki si mu ga bil posodil. Spravi ga z mize!« reče Smrekarica s tihim, plahim glasom.

Anton poseže po mizi, pograbi papirnati denar in ga vrže po tleh.

»Kje je Franica?«

Žena se zgane; to vprašanje je bilo tako ostro, kakor ga je pričakovala.

»Franica spi,« odgovori mati.

»Ponjo pojdi!«

»Nocoj ne.«

»Jaz pravim, da hočem še nocoj govoriti z njo, zdajle prčcej. Pojdi!«

Žena pokrije z opasanim belim zastorom obličje in začne jokati.

»Tudi ti nečeš več slišati! Kaj, ko bi se ti kaj na starost prigodilo!« reče Anton ter po strani pogleda po biču. Takoj poprime svečo in gre trdo stopaje iz izbe po veži v stanico, kjer je navadno hči spala.

Mati, ki je morala najbolj vedeti, da je nocoj ni tam, nego da je pred očetovo jezo skrita v gornji sobici, se ni premaknila z mesta. Mož pride nazaj, stopi s svečo pred ženo. Ona je vedela, kaj to molčeče vprašanje pomeni.

»Anton!« reče žena jokaje, »jaz sem te še malo prosila vsa leta, kar živiva vkup. Za boga te prosim, pomiri in premagaj se nocoj, ker si jezen. Lezi, jutri boš govoril z njo, pa – tepsti je ne smeš!«

»Tedaj ti veš, kaj mi je! Ti si vedela poprej! Ti si ji pomagala pečati se z onim ...«

»Bog, ki me bo sodil, ve, da mi ni bilo znano, če ima Franica kak zmenek z njim.«

Anton postavi svečo zopet na mizo in začne, roke na hrbtu držoč predse na pol v tla obrnjen, gor in dol hoditi. Žena se oddahne.

»Vsak berač naj mi pride ter mi v zobe pove, da se bo ženil v mojo hišo. Kaj mi je bilo, da mu nisem čeljusti raztolkel! Čakaj, dete, jaz te naučim, kdo je gospodar, koga je treba vprašati, preden se kaj govori.«

»Tepsti je ne smeš!« žena plašno spregovori.

»Če ne bo taka, kakor jaz hočem, raztepem tri palice na njej. Saj veš, da je nisem še nikoli. Naj bo, kakor gre; naj ve, kdo je njen oče!«

»Ti si bil tudi mlad.«

»Bil; pa svojemu očetu sem še danes hvaležen, da sem moral po njegovi volji delati. Ali je to lepo, da ljudje mene in tebe po zobeh nosijo zaradi njene neumnosti? Ali je bilo treba tega, da me je bilo danes sram med ljudmi, da nisem vedel kaj reči zaradi nje? In ali veš, kaj lahko iz tega pride, kaj ...«

»Kaj si boš to « žena prestriže možu besedo.

»Če jo hočeš prvemu beraču v torbo dati, daj jo, kadar že mene več ne bo. Dokler bo moj mezinec gibal, bosta obe plesali, kakor bom jaz godel, veš!«

Rekši, začne Smrekar pobirati denar, ki ga je bil prej v svoji jezi vrgel po tleh.

»Le pojdi spat!« ukaže čez nekaj časa ženi. »Če si jo nocoj skrila, naj ti bo. A jutri zjutraj jo hočem imeti prédse. Potlej že naredimo, da bo vsej tej stvari hitro konec.«

Kmalu potem je v Smrekarjevi hiši luč ugasnila. Mirno je spalo po vasi vse, le mati in hči, ki ju je vse blagorovalo, da sta srečni, nista mogli zatisniti oči. Grenko pričakovanje drugega jutra je težilo obema srce: ena se je tresla in bala očetove jeze, drugi ni spati dala materina ljubezen in moževa ostrost.

Smrekar je bil vajeen zgodaj vstajati. Zbudil se je zjutraj ob isti uri, če je šel spat ob devetih ali po polnoči, če je legel popolnoma trezen in spočít ali če malo vinski in utrujen. Po njem so se morali vsi drugi ravnati razen matere Smrekarice, ki je smela svoj spanec za pol ure podaljšati, ako se ji je zljubilo, pa samo, odkar je hči Franica toliko dorasla, da je imela vse gospodinjstvo tako v rokah kakor ona sama.

Tudi jutro po tem večeru je bil Anton vstal ob svoji uri, zajtrkoval po stari navadi malo brinovca in šel iz hiše v hlev h konjem pogledat, če imajo krme, če so v snagi itd. Po veži gredoč je videl svojo hčer v kuhinji, pogledal jo, pa tiho mimo nje šel. Nazaj prišedši, je celo v kuhinjo stopil, iz vélikega ognja, pri katerem je Franica kosilo kuhala, žareč ogel vzel ter molcé zopet odšel, tako da si je mati, ki je ravno iz hiše stopila, mislila: ne bo take sile, ne!

Mati je bila že namenjena hčeri očitati in izpovedati jo, da se je tako zelo mogla spozabiti ter neumno

ljubezen z Brašnarjevim Štefanom začeti. Pa ko je vide-la blede hčerin obraz in sled prečute noči in solz, se je prestrašila ter je prav ljubeznivo govorila z njo o vsak-danjih kuhinjskih in gospodinjskih rečeh.

O pol osmih je bilo kosilo. Mati si je posebej kuhala kavo; oče in hči sta navadno rajša kosila krepke jedi z družino. Danes hčere ni bilo pri mizi.

»Kje je Franica?« vpraša oče.

Mati pove, da zunaj, da ne more jesti.

»K mizi se pride k molitvi, naj se jé ali ne jé,« odgo-vori Smrekar jezno in takoj potem Franica pride. Med kosilom, ki ga je hči prav malo in prav posiljeno poku-šala, ni oče govoril ničesar.

Ko je bilo dokončano, vsak hlapec, naredivši pol kri-ža, malo s prsti popravi razmršene lase in posadi klo-buk, a dekle pobere žlice, sklede in kar je bilo na mizi. Potem reče Smrekar: »Le pojdite na delo!« Obrnjen k Franici spregovori: »Ti tukaj ostani!«

Sama sta bila v hiši. Oče zaklene duri od znotraj. Hči sedi na klopi, blede, s povešenimi očmi, z rokama mrtvo v naročaj spuščenima – kakor kip iz belega kamna. Oče s prekrižanima rokama stopi na sredo hiše in reče:

»Semkaj prédme stopi!«

Franica vstane in stopi predenj, povzdigne proseče oči k očetu, pa videč, da je njegov pogled oster, strog in jezen, povesi jih koj.

»Poklekni!«

Deklica pade na kolena ter se spusti v glasan jok.

»Kdo sem jaz?«

Smrekar mora svoje vprašanje ponoviti, preden hči jokaje s slabim glasom odgovori:

»Moj oče.«

»Môli mi deset božjih zapovedi!«

Hči začne božje zapovedi praviti, ali pride komaj do druge in dalje ne more, beseda ji zastaja v grlu. Oče menda to vidi in reče:

»Kaj uči četrta zapoved?«

»Spoštuj očeta in mater ...«

»Prav ... Da boš dolgo živela in da se ti bo dobro go-dilo na zemlji. – Ali ti mene spoštuješ?«

»Spoštujem.«

»In me slepiš! Jaz menim, da si dobra, pametna hči, a ti za menoj natihoma zveze sklepaš z beračem, s sinom takega človeka, ki veš, da ga jaz videti ne morem. Kaj je to? Kaj bo iz tega? Drugega nima nego sam sebe in svoj prazni žep, pa se ti meniš z njim? Kaj imaš z njim?«

»Pregrešnega nisem imela nikdar nič z njim,« odgo-vori dekle.

»Kaj? Pregrešnega nič? Deklina, ko bi to tvoj oče slišal ali mislil, potlej bi drugače govoril s teboj. Pregreš-nega! Potlej pa pojdi, kakor je svet dolg in širok, očeta in mater iskat, v tej hiši bi ga ne imela več, ako bi to, še to prišlo! Veš, kaj govorim?«

Deklica hoče s tal vstati.

»Kleči!« zagrmi oče. »Obljubi mi, da se ne boš od danes, od te ure več pečala z njim, da z njim tudi govorila ne boš!«

Hči se hoče okleniti očetovih kolen, ali on odstopi in reče: »Obljubi!«

»Obetam,« spregovori ona.

»Vidiš, kaj tukaj na steni visi?« reče on, kažoč na puško, ki je bila nad posteljo obešena. »Rajši ga ustrelim, nego da bi ... že veš, kaj mislim. Zahvali se svoji materi, da te sinoči nisem dobil, sicer ...«

Rekši, se mož obrne proti durim in odide.

Popoldne je Smrekar kakor brez namena stal na koncu svoje hiše pod oknom tiste izbice, v kateri je njegova hči spavala.

»Pojdi sem, stara,« migne svoji ženi, ki je baš iz kašče prišla.

»Kaj je?« vpraša mati Smrekarica.

»Vidiš!« pokaže mož s prstom na tla ob zidu.

»Jaz ničesar ne vidim,« odgovori mati.

»Ne? Menda si slepa. Tla so tod razhojena, odpadki od zida so razdrobljeni s stopinjo. Zid na robu okna je tudi zamazan. To je sled. Ponoči se je hodil pogovarjat z njo. Da bi ga bil jaz enkrat dobil! Od danes ne sme dekle več tukaj spati. Zgoraj ji postiljaj!«

Žena pokima in zamišljeno odide v vežo.

Odslej sta pazila oče in mati na hčer. Ves dan je morala biti pri domu. Oče je hodil manj po trgovstvu nego poprej, in kadar je moral kam iti, ni pozabil pred odhodom ženi zabičiti, naj bo pazna ter naj ima povsod oči.

Deklica je tiho opravljala vsakdanja dela. Stregla je materi in očetu z večjo skrbljivostjo nego poprej, a govorila je malo in vesela ni bila nikdar. Z obraza ji je od dne do dne bolj ginila cvetoča, zdravje in mladost oznanjujoča barva, žalost je bila razlita po njenem obličju.

Mati je poznala črva, ki jo gloje, in v srce se ji je smililo dete. S to in ono malo rečjo jo je skušala razveseliti, molila zanjo in jokala se, kadar je bila sama. Včasih se ji je mož zdel preoster, a včasih bi bila ženica vso bolečino, ki se je iz hčere v njeno materino srce stekala, izlila v jezo do – Štefana, ki je bil po njenih mislih edini kriv, da ni bilo v njeni hiši – ne miru, miru, praznote, tišine je bilo še preveč – tistega veselopokojnega stanja, ki je kraljevalo doslej vedno na Smrekarjevem domu.

Neko nedeljo popoldne, ko so bili šli v cerkev k nauku in je Smrekarica sama doma pri oknu sedela ter bukve vseh svetnikov in svetnic v roki držala, je videla Štefana mimo okna iti. Hitro ga pokliče v hišo.

Ko je pred njo stal, ga začne žena oštevati in zmerjati, da more biti tako hudoben ter brez pameti in premisleka zdražbo delati v družini, pa nevednemu dekletu, ki ga ne more nikdar dobiti v zakon, z nepremišljeno ljubeznijo srce težiti.

Dokler se mati Smrekarica huduje, ne odgovarja Štefan ničesar. Sedi na klopi in z eno, v ogel mize uprto roko glavo podslanja. Ko se žena umiri, spregovori on:

»Res je, mati, nepremišljena je ta ljubezen. Jaz nisem mislil, kaj bo iz tega, niti da bi kaj bilo, niti kaj bi utegnilo biti, nego ...«

»Iz glave si jo moraš izbiti, pa je. On je rekel, da te ustrelji, če boš hodil še za njo.«

»To me ne straši, mati; meni bi ne bila velika izguba, če me zdaj ustrelji ta ali ta. Tudi mi ne more nihče na svetu ukazati, da bi si jo iz glave izbil. Pozabiti je ne bom mogel, dokler bom živ. Tega vendar ne rečem, da se ne bi s poti umaknil, daleč proč; a ne zaradi očeta in sveta, temveč njej na ljubav. Vi ne veste in nihče ne ve, kaj sem trpel te dni, ko sem slišal, da ji je hudo in da sem jaz kriv tega.«

Smrekarica je videla, da je Štefan težko solzo v očesu zatiral. To jo je precej omečilo in dejala je:

»Saj jaz ti ne rečem nič. Znam te, da si priden fant. Bogve kako bi bilo, ako bi šlo pri naši hiši po moje. Ali to sam vidiš, da k nam ne moreš priti, saj znaš našega očeta. Jaz le ne vem, kako si mogel tako neumen biti, da si mu celó sam kaj takega pripovedoval ter ga vprašal, kar bi ti bila jaz bolj zlepa povedala! Glej, koliko sitnosti in nesreče bi se bilo odvrnilo. – Iz glave si pa lahko vse izbiješ, ako hočeš, Na svetu človek vse pozabi, samo greha ne lahko. Le pameten bodi in sosedje bomo, prijatelji med seboj zmerom kakor do zdaj.«

»Zmerom. Do danes mi niste žal besede rekli. Bolelo me je poprej, ko ste mi toliko hudega očitali, a zdaj sem

vesel, ker vidim, da ste dobri. – Jaz ne morem in si ne upam misliti, kako se mi ta reč izteče ...«

»Tako se izteče, kakor se mora.«

»Včasih sem želel, da bi tega vašega bogastva ne bilo nič, včasih sem dejal, da bi se Franica le drugam ne možila, naj jo jaz dobim ali ne, včasih pa me popade, da menim: ni mogoče in ne sme biti, da bi jo kateri drugi dobil. Tako mi vre po glavi, vem, kaj hočem, in ne vem.«

»To ni prav; vsega tega ni treba misliti! Kako drugo si izberi, saj jih je dosti, ki te rade in lahko vzemó.«

»Ljudje govoré,« reče Štefan dalje, »da jaz vašo Franico iščem samo zaradi denarja, ki ga bo imela. To je res, denar je lepa reč na svetu, jaz bi se ga ne branil, kakor se ga noben človek ne brani; ali smem povedati vam, mati, in vsem ljudem, četudi neče nihče verjeti, jaz bi vašo Franico vzel, ako bi ji tudi moral kupiti vse, v kar se pred poroko obleče.«

»Le po umu delaj in ne segaj tjakaj, od koder ne dosežeš ničesar! – Zdaj pojdi, ljudje bodo iz cerkve šli; nečem, da bi kdo vedel, da sem govorila s teboj.«

Ko se materino upanje, da bo hči s časom zopet vesela in živahna, od dne do dne ni hotelo izpolniti, jame ženo skrbeti, da ne bi deklica zbolela. Vse prijazno prigovarjanje ni pomagalo. Razodene tedaj možu svoje skrbi.

»Le počakaj, zdravilo se že napravlja. Jaz vidim in vem, kaj manjka dekletu, zato sem že skrbel, da bo naglo konec vsem njenim težavam,« reče Smrekar.

»Kaj misliš?« vpraša žena.

»Moža ji dobiti. Vse je navedeno. V nedeljo pridejo snubit, hitro udarimo v roke in vse bo pri kraju.«

»Za križ božji! Ne, le zdaj ne!« preplaši se mati.

»Zdaj, baš zdaj!«

»Bog pomagaj! Ti si včasih kakor voda! Ne da bi premislil in počakal, rineš svojeglavno dalje in se ne daš ...«

»Nu, kaj bi pa rada? Kaj? Ti, ki si modrejša od mene!« vpraša Smrekar malo razdražen.

»Dekle naj malo pozabi, kar je bilo, potlej ...«

»To že pozabi. Jaz sem s Pogreznikom govoril, obljudil sem, besede ne snem, če se vsi na glavo postavite. Tako je!«

Žena previdi, da so vsi ugovori bob ob steno metan, in obmolkne. Ali skrbi se ne more otresti, da bi se utegnila ta prenagla ženitev čudno raziti.

V nedeljo popoldne pridejo trije možje v plaščih, znamenje, da so snubači, in sedejo pri Smrekarjevih okrog mize. Bil je Pogreznikov Peter, njegov oče in stric. Domačin jim prinese vina, kruha in suhega mesa na mizo ter govori nekaj navadnih reči o lepem vremenu itd. z njimi. Videč, da se Franica ne pokaže v hišo, stopi ven.

Mati je bila v kuhinji, a deklica je stala na pragu. Na kamnen pokončnik je zrla na videz brez vseh misli preko polja.

»Gostje so v hiši, dekle!« reče oče. »Ni spodobno, da tukaj stojiš. Pridi noter! Ali se hočeš morda malo čedneje obleči? Pojdi gor v svojo kamro in naglo naredi! Ali boš?«

Oče je govoril prijazno in nekako mehko, hči se ni mogla ustavljati, pokimala je in šla gor po stopnicah.

Prišedši v sobico, počasi odpre predél svetlo olikane omare. Oblek je bilo tu na izbiranje, dragih in prostejših, za vélike in male praznike. Včasih jih je bila vesela, a danes je oko mrtvo o vsej tej lepoti; ne izbira niti ne vé, kaj hoče. Pusti omaro odprto in sede na stol. Kakor trudna

položi križem roki na kolena ter gleda v steno, kjer visi podoba žalostne matere božje.

Gor po stopnicah se zaslišijo trdi koraki – oče v sobico stopi. Franica vstane. Približa se ji ter jo prime za roko.

»Saj veš, Francka,« reče Smrekar, »da te nisem še nikdar napak učil, nikdar ti še ne ukazal ničesar, kar bi ne bilo prav. Vselej si rada slušala, slušaj me še danes. Glej, midva z materjo te rada imava, rajši nego vse drugo na svetu, in storila sva ti, kar si želela, pa ti bova še. Ali naju imaš tudi ti toliko rada, da nama danes veselje storiš?«

Tako Smrekar še nikdar ni s svojo hčerjo govoril. Kaj znači: rad imeti, ljubiti, to je menda mož pač v srcu imel, a na jeziku tega ni nosil. Ta novi glas je hčer čudno ganil. Prvič, kar je bila odrasla, oklenila se je zdaj očetovega vratu in, položivši mu glavo na prsi, začela jokati. Oče Smrekar jo je tako nerodno za ramo prijel, da se baš ni videlo, ali jo hoče nalahko odriniti od sebe ali k sebi pritisniti.

»Nu, kaj to? Čemu to? Jokati ni treba! Sile ti ni in ti ne bo, če bog hoče. Pogreznikov Peter je zdolaj, ženit se je prišel k tebi, kakor veš. Jaz sem te obljubil, ker sem vedel, da me rada slušaš: Obriši solze, pa dol pridi in vesela bodi. Saj potrdiš, kar sem jaz obljubil?«

Deklica ne odgovori ničesar.

»Ne bodi neumna ter ne jokaj. Mati je tudi jokala, ko smo šli k poroki; pa jo vprašaj, če se ji je kdaj hudo

godilo. Človek ne sme biti tako mehak. Pametna bodi in poslušaj nas, ki smo stari ter vemo, kaj je prav. Silim te baš ne, v mesnico te ne vlečem; a tega menda ne storiš, da bi tvoj oče na sramoti ostal in besedo oporekel! – Dovolj čedno si opravljena, niti se ni treba preoblačiti. Le takoj pridi dol. Stôri mi po volji in verjemi, da se ne boš nikoli kesala. Ustavljati se ne smeš.«

Oče se obrne in duri za seboj na pol odprte pusti.

Kmalu za njim s tiho stopinjo pride mati. Žena ima resen obraz, pa hčeri se zdi, da je po nagubanem licu pod očmi sled solz.

»Kaj si res taka, da ne pojdeš v hišo?« Saj ne greš v pekel! Bodi z ljudmi, govôri z njimi, ker oče tako hoče, reci že, kar hočeš!« nagovarja mati.

»Prčcej grem,« odgovori hči.

»Tale rdeča ruta ti dobro pristoji. Deni jo za vrat.« Dekle mater molčé sluša ter se opravi vse po njenem nasvetu. Potlej gre z njo vred po stopnicah dol v hišo.

»Franica, pojdi pit,« pokliče ženin Pogreznikov Peter in ji moli kupo. Deklica prime kozarec in pomoči ustne ter odstavi svojemu namenjenemu ženinu.

»Bolj ga potegni, bolj,« reče Petrov stric, »saj nima kosti! Vino ti da bolj rdeče lice in veselo srce. Pa semkaj k Petru sedi, da rečemo katero modro ali pa dve.«

Dekle sede k Petru ter začne na videz vesel pogovor z njim, vtikaje se tudi v pomenke, katere sta starejša moža imela z očetom.

Po dolgih ovinkih so prišli do ženitve. Ko so se možje na kratko razgovorili, reče stric Franici:

»Ni potoka brez vodé, ni poroke brez žené; a kaj naša lepa nevesta poreče? Ali prikima?«

Zdaj je bilo čas odgovoriti. Njene oči se srečajo z ostrim očetovim pogledom, beseda, ki bi imela ženinu vse namere podreti, ostane ji v grlu.

»To sva se že midva zmenila. Pridni otroci vse potrdé, kar očetje ukrenó,« odgovori Smrekar za svojo hčer.

Potem so se jeli meniti, kdaj se bo ženitovanjsko pismo delalo, in druge potrebne reči. Franica je nekaj časa molché sedela, a potem naglo vstala in odšla. Oče Smrekar je nevoljen pogledal za njo, in da bi jo pred gosti in snubači opravičil zaradi čudnega obnašanja, reče: »Dekle je zdaj nekoliko dni slabega zdravja.«

Kake tri dni pozneje mati Smrekarica jokaje reče možu: »Moj bog, ti si kakor voda! Vse obenem bi rad. Boš videl, da se to srečno ne izteče. Franica zdaj že nič ne govori.«

»E kaj, pa bo že spet govorila, že; nič se ne boj, saj je ženska in materina hči. Prav je, da zdaj manj govori. Kadar ji začno zobje izpadati, potlej bo klepetala ponoči in podnevi kakor vse ve babnice.«

»Kako se moreš šaliti s tem! Mene tako srce boli in vest mi očita, da bo ta zakon vendar prisiljen. Ti si jo prisilil!«

»Kaj nisi tudi ti privolila?«

»Jaz nikoli ne. Samo zaradi tebe in tvoje trmoglavosti ji prigovarjam. Pa ji ne mislim več; jaz ne morem videti, kaj trpi.«

»Nič ne bo hudega, nič. Jaz vem, da je tako vse prav. Ko bi bilo po tvoje, ne bil bi nobene reči začel. Kar sem se še kdaj večjega polótil, vselej si mi spočetka branila, potlej ko si videla, da se je dobro izšlo, potlej si molčala,

Bog je že vedel, zakaj ni babam hlač dal: srčnosti nimate nobene, vsako reč se bojite prijeti. Le molči! Jutri pojdemo pismo delat.«

Drugo jutro sta bila dva konja v najlepši voz vprežena in Smrekarjev brat je bil prišel v praznji obleki, da bi za moža in za pričo pomagal pri beležniku pogodbe v ženitovanjsko pismo postavljati.

Ob tej poslednji uri se je Franica jela očetu ustavljati. Ni je bilo zlepa pripraviti, da bi se oblekla in šla z očetom v pisarnico.

A zdaj se oče razsrdi in reče: »Moraš! Ljudi ne bomo za nos vodili. Ne vprašam te, če hočeš ali nečeš. Jaz bom videl, če boš slušala ali ne! Pokažem ti, kaj je pokorščina!«

Mati Smrekarica se je zbala te moževe jeze, hitro prijela hčer kakor v svojo zaslombo pod pazduho in dejala: »Saj bo, saj pojde!«

Po mnogih materinih prošnjah se je Franica naposled oblekla ter k očetu in stricu sedla na voz.

V pisarnici pri beležniku so možje ugibali, koliko in kako bi si ženin in nevesta imovino zaženila, kako bi otroci iz tega zakona nasledovali in česar je še treba. Franičin stric je večkrat nevesto vprašal: »Ali ti je tako po volji?« A ona je bila nekako mrtva; poslušala je, kaj govore in kaj zapisujejo, pa slišala ni nobene reči do dobrega. »Naredite, kakor hočete!« to je bilo vse, kar je bilo spraviti iz nje ves čas.

Ko je bilo pisanje in pogajanje dokončano, jo je bilo treba zopet siliti, da je podpisala. Tako dolgo ni hotela prijeti za pero, dokler je ni oče na skrivaj pomenljivo sunil in pogledal z ostrim očesom.

Ubogi Pogreznikov Peter, ki se je pogumno podkrižal na ženitovanjsko pismo, je bil že po navadi malo neroden v vedenju in v govoru; ali danes, ko se mu je največja želja jela izpolnjevati, mu je še nekaj posebnega težilo jezik in srce, ko je videl svojo nevesto tako brez vsega veselja, pobito, kakor bi je vse nič ne brigalo. Želel si je siromak, da bi bil namesto v ženitovanju rajši doma za pečjo ali da bi vsaj to pusto pripravljanje in pomenkovanje že minilo.

Franica in Peter sta bila v cerkvi že dvakrat oklicana in ženitovanje se je bližalo.

Tedaj je Smrekar posebno gledal, da ni Franica šla nikamor, kjer bi bila mogla s Štefanom govoriti. Tudi je bil mož zadovoljen, ker je videl, da si Štefan ne prizadeva k hiši priti, da se še celo umiče. Menda je sam razvidel svojo nespamet, tako je mislil Smrekar.

Franica se o svoji ženitvi ni zmenila z nikomer. Če je kdo kaj izpraševal kaj o tem stvari, je šla najrajša takoj od njega. Deklam in drugim je o prvi opombi jezno ukazala, naj molčé.

Bilo je precej mrzlo, megleno jutro, ko je Franica z dvema deklama na studencu prala. Dokončavši delo, dene kebel na glavo, pusti dekli še pri perilih ter ide proti domu.

Pot od studenca do doma je držal skozi majhno hosto mladih gabrov.

Bodisi da se je bala pasti na pomrzlem uglajenem potu ali da je bila vase utopljena, gledala je prédse v tla in stopala zelo počasno.

Naglo jo nekdo za komolec prime. Kakor lahka groza jo prešine ter hitro z eno roko poprime kebel, da ne bi z glave padel in, ozrši se, vidi Štefana pred seboj.

»Kaj niti soseda nisva več, da greš tako mimo mene, kakor bi bil iz devete dežele in bi se ne bila še nikdar videla?«

To Štefanovo vprašanje je bilo govorjeno z nekim tožnim, pa vendar ostrim, očitajočim glasom. Deklica menda ne ve kaj odgovoriti, a obrne se v trenutku, kar žila dvakrat trene, pogleda s solznim očesom mladeniča in reče:

»Saj veš ...«

»Vse vem, da bo svatovanje. Vsaj povabila me boš, ne? Ali pa sam pridem, sam. Enkrat zapleševa tako, da bo vse gledalo, tako kakor se o tisti Reziki bere in o povodnem možu. Kajne?«

Ta misel je bila mladeniču menda zadnje veselje, kajti z ognjenimi očmi se pripogne k njej, da bi ji videl v lice.

»In ko bova odplesala,« pravi dalje ter oko mu zatemni, »potem nazadnje zaučemo na vasi, saj je svet širok in dolg. Glej,« – o teh besedah stisne Franici roko, da jo zaboli – »to še ni najhuje, da te jaz ne dobodem. Jaz mislim, da bi bil vesel, ko bi le vsak drugi dan mogel govoriti s teboj. A tega pa ne bom mogel videti – vem, da je greh, pa jaz si ne morem pomagati – da te bo drug imel.«

»Ne bo me imel, on ne, drug ne ...«

»Kaj? Kaj?«

A hitro Štefanu veselo upanje, ki se mu je po tem dekličevem odgovoru zasvetilo, izpodrine druga temna misel in, pozabivši sam sebe, s strahom pravi:

»Ne, ne! – Povedi, kaj ti je na mislih? Menda vendar ne ...«

Pevajoč ženski glas se začuje zelo blizu izmed grmovja in preplašena izpuli Franica Štefanu roko iz roke.

»Beži, da naju ne bi videli! Morda bova še govorila,« reče dekle.

Priprave za svatovščino pri Smrekarjevem Antonu so bile končane. Franica je hodila ves čas tiho, nekako za vse neobčutljiva, okrog hiše, kakor bi se vse, kar se dela, pripravlja, govori in godi, nje ni najmanj ne dostajalo. Ljudje so med seboj z glavo zmajevali, oče je dejal, da se je hči vdala, da bo zopet kmalu vesela, mati pak se je spominjala, da je bilo tudi njej pred poroko grozno težko pri srcu in se je vendar pozneje vse na dobro obrnilo; in tako se je starka tolažila, četudi se ji je hči v srce smilila, in je prav pogosto jezično govorila s hčerjo o tej stvari, da bi jo na druge misli obrnila.

In prišel je naposled določeni dan. Bil je malo oblačen, žalosten jesenski dan. Sonce se je sicer videlo na prepriženem obnebjju, ali žarki niso bili tisti kakor o zorenju rumene pšenice. Hladna burja je brila čez vaške vrte in poslednje hruške z drevja tresla; drdraje je hreščal majhen klepetec na najvišji jablani Smrekarjevega vrta, počasneje in z debelim basom pak mu je pritrkaval večji klepetec na lesniki pred Brašnarjevo hišo.

Pa Štefan ta dan ni klepetcev poslušal, ni delal – du, niti ni hotel gledat iti svatov, ki so se pred Smrekarjevo vežo zbirali in vozove zasedali, da se k farni cerkvi odpeljó k poroki.

Pipo, iz katere je kadil, vrže na tla, prekorači vrt, podere plot in gre dalje ven iz vasi. Kam gre, sam ne ve.

Nad vasjo je bila hosta. Borovje in raznovrstno prilitikavo grmičje je tam raslo. Resa je bila pokošena, tla gladka in Štefan, ki je preko hoste koračil z rokama na hrbtu in pogledom, v tla obrnjenim, gotovo ni gledal, kje bi se za steljo kosilo ali grabilo.

Leže čez nekaj hoda na tla in dene komolce za zglavje. Zre v nebo, enkrat poškrtno z zobmi, trikrat se prevali in popravi, a naposled spozna, da ležišče in leža ni prida, ter skoči pokonci.

»Kaj delaš, Štefan? I, kaj ne greš svatovat?« ga vpraša stara nagubana ženica, ki je imela s trto povezano butaro suhih drv na glavi.

Štefan ji ne odgovori ničesar. Ali kakor stisne pesti in kakor starko pogleda, je bilo videti, da bi jo najrajši zadušil, zadavil za vselej.

A vendar mu starka nikdar ni bila nič žalega storila. Ženica se ga menda zboji, kajti hitro za grm zavije in odide.

Štefan se nasloni na staro brezo in gleda za babo. Kmalu je ni bilo videti ni slišati. Začul pak se je od daleč

iz doline mili glas farne cerkve. Mežnar vabi k sveti maši, po sveti maši bo poroka Smrekarjeve Franice.

Okoli farne cerkve je pokopališče. Po grobeh zelena trava raste in naznanja, da je v mali fari samo malo mrličev. Redki leseni križi spominjajo pozabljivosti tega sveta ali morda, da tukajšnji ljudje stavlajo svojim dragim mrtvecem spominke samo v srcu, ne na grobeh.

Pred cerkvenimi vrati tik vhoda na pokopališče izteza stara, že črvojednasta lipa svoje veje, kar jih ni poslednjo pomlad žalostno usahnilo ter jih mežnar ni oklestil. Pod lipo stojé svatje in čakajo duhovnega pastirja, častitljivega sivca, ki je pol fare krstil in poročil ter poznal starost in mladost svoje črede vsevprek.

»Že gredó!« reče eden svatov, ki se je čez zid stezal.

»Fajmošter? Prav je,« odgovori ženinov oče.

Franica je bila davi s svojo tovarišico še precej zgovorna, dasi v lice bledejša nego kdaj.

Ko vidi fajmoštra po kamnenih stopnicah proti pokopališču stopati, zardi se, zažari se ji oko in obrne se v stran.

»Kam greš?« vprašata dve ženi.

»Hitro pridi, da te ne bodo čakali,« reče druga.

Franica izgine za cerkvijo. Vsi menijo, da je za trenutek odšla pa da se povrne, in obstopijo fajmoštra, kateri nekaj besedi s svati pregovori in potem odide v cerkev, da bi se za maševanje pripravil.

Trenutek, mine, mine drugi, Franice ni bilo nazaj.

Dve ženi, sorodnici Smrekarjevim, gresta za cerkev za njo priganjat jo, naj hitro pride. Tam je drugi, stranski izhod s pokopališča. Vseh treh ni bilo nazaj.

Ministrant požvenketa, orgle zapoje, maša se ima začeti, neveste ni, žen ni!

»Kaj je to?« reče tovarišica in še ona hoče pogledati, kaj opravljajo tako dolgo za cerkvijo.

V tem hipu prideta oni dve nazaj.

»Nikjer je ni!« rečeta preplašeni in prestrašeni obe z enim glasom.

»Jezus! Kaj je?« vzkliknejo vse ženske.

Franičine matere ni bilo ondi. Ostala je bila doma in pripravljala za svatovščino ter jokala, menda sama ni vedela zakaj.

Oče Smrekar je bil tam. Prebledel je, ko je slišal, da hčere ni, ustni stisnil, klobuk na oči pomaknil in šel – iskat. Šli so malone vsi, ogledali povsod, klicali in ljudje, ki so se bili na pokopališču in v cerkvi zbrali, da bi pri poroki zijali, so tudi prišli ter pomagali iskati daleč okrog in blizu, nekateri to in ono pristavljaje.

Maša se je brala, a svatje so bili zunaj, tudi drugih ljudi nihče ni mislil, da bi molit šel; dū, še iz cerkve so vreli. Naposled je samo nekaj gluhih starih bab ostalo.

Neveste ni bilo nikjer najti ni doklicati.

»Domov je šla, domov!« Tako so ljudje obsodili in tako je tudi oče Smrekar verjel.

Mož ni nobenega človeka pogledal. Sram ga je bilo in jeza ga je trla, da so ga barve spreletale. V krčmi, kjer so bili vozove pustili, je naglo napregel in se sam v diru domov peljal. Kako bi hčer kaznoval, kako bi jo tepel, tega niti misliti ni mogel, vse je vrelo v njem.

Drugi svatje so nekaj časa zmajevali, sešli se potem v krčmi, napili se, kleli, smejali se in šale zbijali, da take poroke še niso nikoli dočakali.

Celo Pogreznikov Peter se je napil in naposled vesel bil, da je s svojo staro teto plesal ter s petama ob tla tolkel.

Doma Smrekar hčere ne najde. Misli si, preden sonce zaide, sama pride in kaj potem! Kako bi bilo oprati to sramoto! Pol imenja, vse imenje – pa te sramote ne, tega ne, o čemer bodo treh far ljudje več let govorili.

Mati Smrekarica je okoli hiše letala in jokala na ves glas, ko je to slišala. Mislila si je, da hčere ne bo nikdar več videla, bala se je, da si je morebiti sama kaj žalega storila, da je pobegnila bogve kam, in vse sosede, ki so se zgrinjale, je niso mogle utolažiti.

»K rodbi je kam šla!« tako so se žene naposled pogovarjale, ko je nikakor ni bilo domov. Smrekarici se je to verjetno zdelo in potolažila se je malo. Kjer je koli vedela za kako sorodno ali znano hišo v obližju in dajavi, povsod je razposlala ljudi, enega tja, enega sem, da bi pozvedel, ali je Franica tam. Vsakega je dobro plačala, vsakega je za boga prosila, naj leti, naj brž pridirja nazaj.

Iz bližnjih krajev je kmalu od vseh strani prišlo poročilo, da je ni nikjer. Neki star mož jo je videl pol ure

od cerkve; potem ni živ človek več povedal, da bi jo bil videl.

Nazadnje so se vrnili vsi posli, nekateri že ponoči, nobeden pa ni prinesel glasu, kakršen bi bil ustregel.

Smrekarjeva hiša je bila dva dni kraj nesreče in žalosti. Kaj je pomagalo bogastvo, kaj denar! Edinega otroka ni bilo.

Smrekar je bil prvi dan ves divji in jezen zaradi sramote, ki mu jo je hči pred svetom naredila, ker je za trdno mislil, da se je samo kam odtegnila, pa da zopet pride, potem je bil tih, klavrn, ni govoril, ni kadil iz pipe, ni jedel. Na obličju se mu je bralo, da trpi on toliko, kolikor mati, četudi ne joka.

Štefan, ki se je ljudem odtezal, je zvedel šele drugi dan, kaj se je zgodilo. Poskočil je in prvi čut je bilo veselje, radost. Saj je bil ta dogodek dokaz zanj! Druga misel pak je bila: če je treba svet preobrniti in krvavo morje preplavati, najti jo moram, govoriti moram z njo! Da bi morda več živa ne bila, kakor so nekateri drugi ugibali, to mu ni prčcej prišlo na misel, a vendar pozneje, in ta misel mu je bila strašnejša od sladkosti vsega veselja, kar ga je kdaj užil.

Dva dni je tako minilo. Tretji dan zjutraj je prišla v Smrekarjevo hišo stara žena, prekupčevalka s kuretino, ki je iz mesta prinesla veselo, preveselo novico, da je Franica v mestu pri tisti ženici, pri kateri je nekdaj stanovala v svojih otroških letih, ko je v šolo hodila.

In takoj za njo je prišel Štefan Smrekarjevi materi skrivaj povedat, da je dosti sveta obhodil, da je naposled zvedel in našel, kje je Franica; da ji ni nič hudega; da bi v mestu bil rad govoril z njo, samo upal si ni od kraja, in potem ko je hotel, ni mu k njej priti dovolila žena, pri kateri je.

Ta vest je bila Smrekarici na veliko tolažbo.

A čudno je bilo vsem ljudem, kako je Smrekarjev Anton govoril od tega trenutka, kar je zvedel, da je hči v mestu. Poprej je bil dva dni ves žalosten, potrtn in pobit; ni govoril z nikomer, ni tolažil, ni grajal plakajoče in obupane metere ter sploh se je kazalo, da on ne more biti neobčutljiv oče.

Zdaj se vsa stvar hitro spremeni. Smrekarjev Anton je zopet stari Smrekarjev Anton, prejšnji oče svoje hčere, ko za trdno zve, da je Franica v mestu pri ženi, pri kateri je stanovala, ko je bila v mestni šoli. Poprej dva dni mrtvo oko zopet oživi; poprej tihi mož zopet po stari navadi in še odločneje ter jezneje začne ukazovati in prepovedovati služabnikom in domačim. Kakor je do zdaj rad na enem mestu mirno sedel in premišljal ter se samo iz notranjega nemira zdaj pa zdaj ganil in hodil včasih tja, kamor ni bilo treba, včasih sem brez namena, tako zdaj samozavestno stopa in ukazuje – huduje se na vse ter ženo osorno kara, če jo vidi jokati.

Smrekar in Smrekarica sta sama v izbi.

»Pojdi ponjo!« reče mati.

Smrekar, ki kakor po navadi, samo jezneje, za mizo sedi ter zopet vleče iz svoje navadne srebrno kovane pipe, nekaj časa molči, a potem odgovori: »Jaz ne!«

»Če oče ne pojde, kakov ljudski tudi ne pojde!« odgovori mati jezno.

»Sama je zmešala, sama naj zajema!«

»To ni beseda, kakršno božja zapoved očeta uči!« reče mati.

»Kaj? Božja zapoved?« huduje se oče. »Baba, veš, katera je četrta? Kaj je bilo meni tega treba? Zdaj bom v nedeljo od maše šel, pa bodo ljudje za menoj kazali. Pšenico bom meril, pa me bodo z nagajivostjo vprašali: zakaj je tvoje dekline od oltarja zbežalo? Ako bom polič

vina pil jaz pri eni mizi, pri drugi mizi bodo mežikali in dejali: to je tisti, ki mu je hči izpred poroke ubežala! In če se stari možje na cesto doidejo, bodo rekli v pogovoru: eno dete je imel, pa še to ga je na smeh spravilo ter ga jezikom dalo; on mora velik tepec biti. – Veš, babnica, kaj je to? Vraga veš! Jaz ti povem, da dokler bom živ in bo moj mezinec gibal, hočem biti gospodar v hiši! Kdo jo je silil k poroki? Nihče! Zakaj mi poslednjo uro to stori, da me vsak berač in vsak malhar gleda in se mi smeje ter me je sram med ljudi iti? Pa bi šel zdaj ponjo? A potlej, kaj še potlej?«

»Ti si oče ...«

»Kaj oče, oče, oče! – Jaz sem bil! Ona naj bi bila hči. Zakaj ne sluša? Zakaj ne dela, kakor božja zapoved uči? Če je to storila, da je od mene pobegnila, zakaj bi jaz za njo hodil? Ona dobro ve, kje je moja hiša; ona jo je pustila, ona naj jo išče! Jaz sem oče bil, bil zmerom; a ona ta dan ni bila hči. Nikdar in nikamor je ne grem iskat!«

Te besede je Smrekar jezno in kriče govoril. Mati je do zdaj pogovarjala samo tiho in jokaje; a na te poslednje besede svojega moža se postavi pokonci kakor še nikdar, kar sta v zakonu, in v najsvetejši jezi reče:

»Ti nimaš človeškega srca! Tebi se tvoj otrok ne smili, kdo se ti bo smilil? Ti imaš kamen pod prsmi. Ti si trda lesena klada in mrzel kakor led pozimi. Bodi, kjer si in kar si, in sram te bodi vseh ljudi, ker si dejal, da te jih je

sram! Jaz grem ponjo, ker ti nečeš ponjo iti ter je nečeš za svojo hčer imeti!«

»Pojdi, saj veš kam nazaj!« odgovori mirno Smrekar.

To pa mater v njeni ljubezni do hčere še huje razjezi.

»Če nikoli več ne bom videla praga, katerega pres-
topaš ti, neusmiljena zver, ki svojega rojenega otroka
nečeš poznati ...«

»Pojdi naglo, pojdi!« odgovori oče precej mirno.

»Grem!«

Rekši, vstane žena in zaloputne vrata za seboj.

Mati Smrekarica je bila oblekla praznjo obleko in, ne pregovorivši z nobenim človekom v hiši, odšla peš, da bi poiskala in videla hčerko.

Njen mož je sam sedel v hiši pri oknu na mizo naslonjen. Gledal je za njo, dokler se ni za vrtom skrila. Jezilo ga je menda, ker se ni čisto nič ozrla, kajti dvakrat je počasno na čelo del široko roko in jo čez oči dol do brade potegnil, kakor bi hotel zbrisati vse, kar mu je po glavi rojilo.

Naposled se z obema komolcema v mizo podpre, ogleduje muhe, ki po mizi plešejo, in počasno pipo naltlačí, potem tobak nažge in kakih petkrat iz ust puhne cele megle dima proti svetemu Boštjanu, ki je, na steklo napisan, na steni visel na pol nag in poln puščic. Pa v pipi danes kmalu ni hotelo goreti, zato jo položi od sebe.

Nobenega dela nima v mislih, pa vendar v hiši ne more biti; ide torej ven, a kmalu pride zopet v hišo nazaj. Hlapec ga pride nekaj o delu vprašat, pa ne zve ni belega ni črnega, temveč ozmerjan mora oditi.

Tako mine dan. V mraku se Anton opravi in v naglici napreže najhitrejšo kobilo. Nihče izmed poslov si ga ne upa vprašati, kam je namenjen, niti sam nikomur nič ne pove.

Zvečer je bila služabna družina sama pri večerji, nobenega domačega ni bilo pod streho in o nobenem se ni določno vedelo, kje je. Kar hiša stoji, kaj takega ni bilo! Sicer je pregovor, da kadar ni mačke doma, imajo miši ples, pa tu se ni uresničil. Vsi posli so Franico radi imeli in skrb, ali jo gospodinja in gospodar pripeljeta nazaj ali ne, vezala je jezike vsem ter prav dolgočasen in žalosten večer se jim je zdel. Šele potem se je začela govorica, ko je vélika dekla, staro dekle zmršenih las, v sveti jezi na Smrekarja srdito žlico ob mizo zagnala, rekoč, da je vse te nesreče, katero je bog v hišo poslal, kriva sama trma gospodarjeva, ki je siroto v zakon silil. Ko je stara vélika dekla začela jokati in pastirica ji pomagati, je minilo vse življenje ter ugasnjena luč je kazala, da so se razšli spat.

Smrekar je bil že blizu mesta došel svojo ženo, ki je peš hodila, in kakor so rdeče oči kazale, med potjo jokala. Precej prošnje mu je bilo treba, preden je jezno ženo k sebi na voz spravil; potem je kobilo pognal in bila sta kmalu v mestu.

Mati ide sama k znani ženi, kjer je Franica nekdam, še mlado dekle, učeč se stanovala, ter jo najde bolno v postelji. Mater je v prvem hipu utolažilo in razveselilo že samo to, ker je videla svojo hčer, katere, kakor se ji je zdelo, že tako dolgo ni videla, zaradi katere je toliko bridke skrbi pretrpela. Mislila je, da je samo bolehnna, da bo prčcej spet dobro ter da pojde z njo in očetom domov. Materina ljubezen se je pokazala v tem, da je ženica k hčerkinu postelji sedla in deklico, za vročo roko jo držeč, s solznimi očmi začela karati, ker je s tem ravnanjem napravila toliko bolečine in skrbi. A ko je hčeri pogledala v obraz in videla, da je mlado lice v teh kratkih dnevih upadlo; ko je solzo ugledala v dekličinem očesu in njen čudni, proseči pogled brez odgovora; ko ji je roko na

čelo položila in čutila, da je žareče: je bila zopet samo mati in prijela jo je druga velika skrb, kakršno more mati imeti pred posteljo zelo bolnega edinega otroka.

Zunaj je slišala stopinje svojega moža in gospodinja v hiši ji tudi pove, da gre Smrekar. Hitro gre ven in ustavi moža med vrati.

»Jezus, sveti Kozma in Damijan, da ne bi umrla!« reče možu.

Smrekarju se nagubano lice spremeni in strahóma vpraša: »Kdo? Franica?«

Ne čakaje odgovora, odpre Smrekar duri in stopi v sobo pred hčer. Pozabljena je bila vsa pridiga, ki si jo je vso pot izmišljal, da jo bo deklici govoril.

Oče in mati sta ostala v mestu. Hčerkinna bolezen je bila vedno hujša. Zdravnik je dejal, da je jako nevarna vročinska bolezen. Po treh dneh ni deklica poznala ni očeta ni matere. Bledla je in govorila mnogo o svatovščini ter mnogo drugega. Štefanovo ime je bilo vedno vpleteno v te nevezane samogovore. Mati je bedela noč in dan pri postelji z dvema drugima ženama in imele so mnogo truda, da jim bolnica ne bi s postelje ušla. Smrekar je hodil vedno gledat, vendar dolgo ni mogel pri bolni hčeri ostajati. Spal ni, niti jedel, niti pil, niti govoril.

Vest mu je rekla: s trmoglavostjo si sam kriv, da ti otrok umira.

Zdravnik mu pove, da se nocoj razloči na smrt ali na bolje. Tisoč goldinarjev, dva tisoč, pol imovine, vse je zdravniku obetal, če da hčeri tako zdravilo, da se na bolje obrne. A zdravnik je dejal, da je zdravje v božjih rokah in v bolj ali manj trdni naturi; da hoče vse, kar je mogoče, storiti, a da še ni gotovo, da bi se obrnilo na

dobro. Deklica je morebiti v zadnjem času mnogo duševno trpela, k temu je utegnilo priti prehlajenje in treba se je vsemu pripraviti.

Tedaj je izgubljena!

Smrekar sede na klop v veži, kjer je z zdravnikom govoril, in sedi kakor okamenel – ne gane se pol ure, célo uro.

Njegova žena pride iz sobe. Sveti se ji nekaj upanja z obličja ter nekako pogumno reče možu:

»Pojdi, greva!«

On je ne vpraša kam, vstane in gre za njo. Tiho koraka čita po ulicah. Veselo je vse šumelo sem ter tja, ropotali vozovi, ljudje se smejali in razgovarjali, zanju se ni zme-nil nihče, in če je po drugi strani mimo šel kak človek, ki je trgovca Smrekarja poznal od trgovstva, si je mislil: ta je srečen, ta ima!

Ko prideta do cerkve, zavije Smrekarica proti vratom in mož gre za njo.

V cerkvi ni bilo popoldne žive duše, samo cerkovni služabnik je na vélikem oltarju popravljaj sveče in cvetice.

Poklekneti k stranskemu oltarju pred podobo matere božje. V svojem življenju ta dva nista še tako molila! In vera je močna. Obema se srce olajša. Mati obriše solze ter se ozre kvišku k sveti podobi, a očetu od srca pade nekoliko težkega bremena ter osornemu, hudemu Smrekarjevemu Antonu, možu krepke volje, uderó

– morda prvič po dolgih dolgih tridesetih ali štiridesetih letih – solze po rjavem obrazu, padajoč na kamnena tla.

»Meni nekaj govori, da ne umrje,« pošepeče žena in vzdahne: »O Marija!«

Smrekar si z roko oči otrne in vstane. Takoj za njim vstane žena. Prekrižata se ter vrneta.

Sredi cerkve je stal človek. On se ni po njih oziral, a ona ga nista videla, dokler nista tik njega prišla; potem sta šele spoznala Štefana in – obstala. Nekaj časa ni nobeden pregovoril, potlej reče Smrekar:

»Mladenič, ako te ima bog rad, tudi jaz te bom rad imel.«

Štefan morda ni precej vedel, kaj te besede pomenjajo, a zvedel je, ko je žena dostavila:

»Štefan, môli še ti, da bi ne umrla, potlej bo vse, vse, kar bo bog hotel!«

Ona odideta, Štefan obstane tam na mestu kakor priklenjen. Kaj je hotel? Namestnika smrt neče; rad bi bil deklico namestoval; in bil bi se zaletoval v nebesa kakor titani v stari pripovedki, bil bi prosil in silil in zahteval njo oteti!

Po polnoči je bilo. V hiši, v sobi pri tleh so bili okrog bolnice zdravnik z očetom in materjo. Nocoj se je imela bolezen odločiti in čakali so.

Na dvorišču je bilo več vozov. Na enem je ležal precčj velik mlad človek v slami, s komolcema glavo podpiral in se nemirno metal sem ter tja. Vselej je glavo vzdignil, kadar so kaka vrata zakričala ali se kaj drugega ganilo.

Iz konjskega hleva pride s svetilnico v roki domač hlapec, mane si zaspane oči ter tava preko dvora. Prišedši do onega voza, obstane, odstopi dva čevlja in z robato kletvijo svetilnico vzdigne, da bi si posvetil, kdo tukaj leži.

»Kaj te vrag trese, kali, Štefan? Kaj mi slamo drobiš na dragoletnikovem vozu ter se dolgopetiš po dolgem in širokem? Rajši v hlev pojdi, moja postelja je še gorka. Jaz ne bom več smel zatisniti očesa. Danes je tržni dan, pa je treba še ovsa dobiti ter napasti in napojiti one suhe kljuke Strženove, ki je rekel že ob štirih napreči – da bi

ga zlodej jemal! Saj groš ti prekleto izbira in izbira, pre-
den ga človek vidi. Spat, spat, Štefan!«

In gledaj na zvezde, reče mršavi hlapec, svetilnico
povzdignivši, kakor da bi si hotel po nebu posvetiti:

»Glej, Gostosevci so že za sosedovo gredo in svete
Katarine kolesa ni že več videti. Ura je dve po polnoči
tako gotovo, kakor si ti pijanega Brašnarja sin, če se ne
huduješ.«

»Miruj in pojdi!« reče Štefan.

»Kajpak, kajpak! Povedi mi ti rajši, ker se že tako lepo
poznavava od nekdaj, s kom si se doma razprl ali stepel, da
se zdaj že tri dni tako tiho in na pol skrivaje poteplješ
tod okoli ter si kakor Pavliha, ko je mislil, da ga je med-
ved snel?«

»To tebi ni nič mar.«

»Vidiš ga! Kaj nisva prijatelja? Kaj nisem pri tvojem
očetu služil, ko ti še hlač nisi znal obuvati?«

V tem hipu se duri blizu velikih vrat odpró ter v vežo
stopi zdravnik, gospodinja s svetilom in Smrekarjev An-
ton. Štefan plane z voza ter naglo pristopi bliže. Ker je v
temi stal, zato ga niso od luči mogli videti. Slišal je ves
pogovor, in kar je slišal ter kar je Smrekarjev razjasnjeni
obraz pričal, kar so doktorjeve obljube zatrjevala, vse je
bilo tako veselo, da bi bil zavriskal in poskočil: bolezen
se je na bolje obrnila!

Več čevljev debel sneg je ležal po deželi. Od petka do nedelje je nepretrgoma šel in drevje po Smrekarjevem vrtu je bilo vse belo. Po vejah ga je viselo po pedenj na debelo, in kar je bilo šibkejšega drevja, pripogibalo se je k tlom trudno in otožno pod težo. Smrekar je stal do rogovile v snegu sredi vrta, počasi iz svoje pipe kadil ter hlapcu kazal in zapovedoval, kako je z dolgim drogom sneg ogrebat, da se še več vej ne odčehne, nego se jih je že. Zdaj in zdaj je za kakovih deset korakov pregazil, posebno s kake slive debelo sneženo breme otresel ali morda zamišljen z nogo sunil kak odlomek s tega ali onega drevesa. Vse, kar se je odlomilo, smililo se mu je bolj nego druge krati sto goldinarjev izgube, ker sadni vrt je tako rad imel kakor konje ali pipo.

V hiši sta sedeli mati Smrekarica in Franica. Poslednji se je poznala še bolezen, kajti lice ni še imelo nekdanjega rdečega cveta. Odkar se je bila iz mesta vrnila, je bilo precej spremembe v hiši in v vasi. Kakor se nam zdi sonce, če ga temna noč zakrije, drugo jutro mnogo

lepše in vse drugačno, tako je bila po znanem dogodku v Smrekarjevi hiši nekako vsa druga razmera med hčerjo in roditeljema. Gotovo, da je bila vso to spremembo naredila hčerina huda bolezen in roditeljski strah, da jo izgubita. Oče namreč nikdar niti z najmanjšo besedico ni v misel vzel hčerinega pobega od poroke, ni ji ničesar očital; vedno je prijazneje in ljubezniveje govoril z njo; da, celo z družino se mu je bilo izgubilo precej poprejšnje trdobe. Mati je hčer – to seve šele po več dneh – opominjala, kaj je bilo tega vsega treba. Zakaj ni bolj odkrito in naravnost govorila z njo, z materjo, da neče Pogreznikovega Petra? A vse to je bilo govorjeno z neko ljubeznijo, ki je hčerki prej izvabila skrivno solzo iz očesa nego odgovor z jezika.

Danes sedita obe, vsaka pri svojem oknu, hči šivaje, a mati ima že več minut posel s tem, da bi konec utrgane niti na vretenu svojega kolovrata našla iz krotovice ter ga zopet vdela v vretensko uho. Ko se ji nazadnje posreči, poseže z roko po kolesu, da bi kolovrat zopet zavrtela, kar vendar gredoč pozabi, kajti, skoz okno pogledavši na vrt, reče hčeri:

»Glej, glej, s kom oče govori!«

Franica pogleda tudi skozi okno, pa se hitro obrne; zardi se v lice ter upogne k šivanju. V snegu zunaj je stal Smrekar, na podprto staro jablano z nogo oprt, in govoril s sosedovim sinom Štefanom.

Mati se obrne od okna in začne presti, malo z glavo kimaje, kakor je nanašalo kolesno vrtenje in pritiskavanje z nogo kolovratne preslice nizdol ali popuščavanje kvišku. Matka je gotovo med delom nekaj prijetnega premišljala, kajti gubanci po obrazu so se nekako gladili ter na obeh plateh ustnic so se po nekoliko rejenem obrazu delale dovoljne globelice. Hči je materino zamišljenost porabila, da je zvedavo, a skrivaj dvakrat pogledala skoz okno na vrt, kjer je še zmerom oče s Štefanom govoril pri podrti jablani.

»Ali sta se že kaj pogovarjala z očetom?« vpraša na posled matično s pomenljivim nasmehom.

Hči pogleda od dela in vpraša po majhnem hipcu: »Kaj?«

»I, saj veš kaj! Malo ven pogledi!«

Deklica ne odgovori.

»Saj meni smeš povedati! Kaj nisem tvoja mati? Glej, kako bi bilo lepo in prav, ako bi mi bila vselej vse povedala! Ni še nič rekel oče?«

»Nič ne!« odgovori dekle pol tiho in sramežljivo.

Mati nekaj časa prede, potem, ustavivši kolovrat in pretikaje kobilico, reče:

»Vesela bodi in môli, da imaš tako pametnega očeta! Včeraj sva se menila; vse bo prav in kakor je božja volja.«

Pozneje tri dobra leta je bilo vse prav in kakor je bila božja volja; samo stari Brašnar ni več vina pil, nego že poldrugo leto počival tam, kjer ga nihče ni več rabil za tožbe, pisma in mešetovanje.

Zopet je bil semanji dan v bližnjem trgu. Pred Smrekarjevo vežo je stal zopet voz, za semenj naprežen kakor ob dogodkih, ki so v prvem poglavju te povesti pripovedovani. Razloček je bil samo ta, da je bil drug konj vprežen in da je pri vozu stal v delovni obleki Smrekar ter se veselo smejal lepemu dveletnemu dečku, ki ga je bil posadil na sedež in kateri je lovil njegovo pipo in bič.

»Kam pojde ata?« vpraša mož otroka.

Deček pokaže z ročico in zajeca po svojem jeziku: »Peljal.«

»Kam se bo peljal?«

Deček je bil naučeno besedo že pozabil, in preden ga stari Smrekar zopet navadi izgovarjati »semenj«, stopi iz veže mlad mož, v katerem hitro Štefana spoznamo. Ker je bil v praznjem oblačilu, ni ga dete poznalo prvo

trenutje ter se je oklenilo Smrekarja, ko ga je Štefan hotel v naročaj vzeti. Smrekar se je glasno zasmel in rekel:

»Otrok ima dedčeka rajši od očeta.«

To je veselilo tudi mlado mater Franico, ki je k svojemu možu Štefanu na voz sedala. V poljubu, s katerim je dete z voza poljubljala, je bila poleg materine gotovo tudi otroška ljubezen in hvaležnost očetu.

Vtem ko je Smrekar svojemu zetu nekaj naukov dal: kaj in kako je kupovati v semnju, komu je denarje posoditi in koga je terjati, je skušala babica, mati Smrekarica, z raznimi zvijačami sinka od matere dobiti, da ne bi jokal, ko jo bo videl odhajati.

Star sosed, ki je šel mimo hiše, zamrmra: »Pa kako se zdaj vse rado ima in se ima!«